

KONGL. MAJ:TS

BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Westmanlands Län

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för Åren 1839, 1840, 1841, 1842 och 1843.

STOCKHOLM, 1844.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Westmanlands Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-berättelse för Åren 1839, 1840, 1841, 1842 och 1843.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS

BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Westmanlands Län

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för Åren 1839, 1840, 1841, 1842 och 1843.

STOCKHOLM, 1844.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§. 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	1.
Westmanlands eller Westerås Län.....	1.
§. 2. Invånare.....	3.
Folkmängden i detta Län utgjorde, efter sista Femårs-Berättelsen, 90,828 personer, men enligt 1843 års Mantalsskrifningar 92,813 personer, på sätt följande Tabeller utvisa:.....	3.
Af den här uppgifna folknummern, 92,813 personer äro: Mantalspengar betalande. Befriade. Summa....	4.
Folkets upplysning och sedlighet.....	5.
§. 3. Näringar.....	7.
Jordbruket.....	7.
Trädgårdsskötseln.....	9.
Boskapsskötseln.....	9.
Gräsväxtodlingen.....	10.
Strömsholms Stuteri.....	10.
Vid Stuteriet finnas 3 hästracer, nemligen.....	10.
1:o. Fullblodsracen.....	10.
2:o. Godsvensracen.....	10.
3:o. Odoardoracen.....	10.
Får.....	11.
Afsättningen af ladugårdsprodukter.....	11.
Brännvinsbränningen.....	11.
Skogshushållningen.....	11.
Härads-allmänningarne.....	12.
Bergs- och Bruksrörelsen.....	15.
Jernmalmsbrytningen har uppgått till följande belopp.....	15.
Tackjernsblåsningen upplyses af följande tabell...	15.
Tackjerns-gjutgoods har vid Masugnarne tillverkats.....	16.
Stång- och Ämnesjernssmidet har utgjort.....	16.
Hammarskattspriset har varit.....	16.
Jernmanufakturtilverkningen har utgjort.....	17.
Koppar-, Messings- och Blyertztilverkningen har uppgått till.....	17.

Tillverkningen vid Sala Silfververk af Silfver, Bly och Silfverglitt har utgjort.....	17.
Fabriker, Bruk och öfriga näringar, utom Bergs- rörelsen.....	18.
1:o. Tegelbruk.....	18.
2:o. Tobaks- och snusfabrik i Westerås. Garfve- rier på Engelskt sätt i Arboga. Dyligt i Westerås. Hagelfabrik i Sala. Klädesfabrik i Sala. Färgerier i Städerna.....	18.
3:o. En Reparationsdocka eller ett Varf vid Hjel- mare kanal, särdeles väl anlagdt, samt Jagt- byggerivarfven i Länets tre sjöstäder.....	18.
Binäringar.....	18.
Varors forslande.....	18.
Kolning.....	18.
Tjärbränning.....	19.
Brädsågning.....	19.
Trä- och Laggkärl samt Stolar förfärdigas.....	19.
Salpetertillverkningen.....	19.
Jagt och djurfångst.....	19.
Fisket.....	19.
Sjöfarten.....	19.
Vägar och Broar.....	20.
Handeln.....	21.
Gårdfarihandeln.....	21.
Lumpsamlares kringresande.....	21.
§. 4. Politisk Författning.....	22.
Kammarverk.....	22.
Statsbidrag.....	22.
Politi.....	23.
Fattigvården.....	24.
Gästgifveri- och Skjuts-anstalter.....	27.
Socken-Magasinernes antal.....	27.
Krogar.....	27.
Sparbanker.....	27.
§. 5. Städerna.....	28.
1:o. Westerås.....	28.
Folkmängd.....	28.
Handeln.....	28.
Handtverkerierne.....	29.
Bildningsanstalter.....	30.

Sjukvården.....	30.
Fattigvården.....	30.
Skjutsningsbesväret.....	30.
Polisuppsigten.....	30.
2:o. Sala.....	31.
Näringsfång. Bergsbruk och i andra rummet	
Jordbruk.....	31.
Enligt sammandrag af Mantalslängderne utgjorde	
folkmängden så väl i staden, som vid grufvan	
och hyttan.....	31-32.
Handeln.....	32.
Handtverkerier och Fabriker.....	32.
Skolan.....	33.
Fattigförsörjningen.....	33.
Ordinarie räntan af Bergsmansjorden.....	34.
Sparbank.....	34.
3:o. Arboga.....	34.
Folkmängdens och Borgerskapets antal.....	34.
Sedligheten.....	34.
Stadens näringsfång.....	35.
Binärningar.....	35.
Prohibitiva författningar.....	36.
Undervisningsverket.....	36.
Fattigförsörjningen.....	36.
4:o. Köping.....	36.
Allmänna omständigheter.....	36.
Folkmängden.....	36.
Handeln och Handtverkerierne.....	36.
Boskapsskötseln.....	38.
Skog.....	38.
Allmän Undervisningsanstalt.....	38.
Fattigförsörjningen.....	39.
Fabriker och Näringar.....	39.
Binärningar.....	39.
Politi.....	39.
Besparingsinrättning.....	40.
Nykterhetsförening.....	40.
Gatu-upplysning.....	40.
Brand-anstalter.....	41.

Tabellbilaga

Summariska Tabeller öfver Årsväxterne i Westmanlands Län åren
1839-1843

Summarisk Tabell öfver Skördarne i Westmanlands Län nedannämnda
år

Stormägtigste, Allernådigste Konung!

Då uti min sist afgifna underdåniga Femårs-Berättelse förhållandet för år 1838 äfven blef intaget, börjar det qvinqvennum, för hvilket jag nu går att i underdånighet afgifva Berättelse, med året 1839, och omfattar således åren 1839 till och med 1843. Jag har trott Berättelsen medföra mera nytta och intresse, ju mera den närmar sig till närvarande epok.

§. 1. Länets allmänna beskaffenhet.

Westmanlands eller *Westerås Län*, af hvilka båda i språkbruket antagna benämningar den första i officiella handlingar mest brukas, är beläget i medlersta delen af Riket, emellan 59° 17' och 60° 18' nordlig polhöjd samt emellan 0° 41' och 2° 38' longitud, i Vester från Stockholm. Dess vidd är beräknad till 57,78 qvadratmil, hvaraf insjöar och vattendrag upptaga 2,84 qvadratmil, så att sjelfva landets vidd utgör 54,94 qvadratmil. Beskrifningar om detta Läns allmänna beskaffenhet äro att hemta så väl uti 1828 års förbättrade upplaga af Tunelds Geografi, som i synnerhet af den under titel "Topografiska och Statistiska uppgifter om *Westerås Län*" år 1842 af trycket utkomna bok, hörande till den af Kongl. Topografiska Corpsen samma år utgifna nyaste karta öfver Länet, hvilken ger en åskådlig öfversigt af denna del af Riket, utom den speciellare och noggrannare, som är att inhemta af nämnde Corps' större Karta, hvaraf den från trycket utgifna är ett sammandrag. Då mina förra Femårs-Berättelser för öfrigt innehålla de underrättelser i detta afseende, som ännu oförändradt gälla, torde det tillåtas mig att dem här återberätta.

Klimatet kan väl icke egentligen påstås hafva undergått några märkbara förändringar, dock synas vintrarne blifva på det hela allt mindre stabla och äfven de öfriga årstiderna synas hafva blifvit mera skiftande i temperatur och väderlek. Man har flera år haft vinterväderlek långt in på våren och sommarväderlek ett godt stycke på hösten. Sommarvärmen har återigen, vissa år, en och annan dag låtit känna sig på tidigaste våren och vinterkölden, ehuru på kort tid, inbrutit ej långt efter sommarens slut. Orsakerna härtill lära dock icke kunna sökas uti något särskildt

förhållande inom detta Län, utan torde stå i sammanhang med klimaternas allmänna rörlighet, ehuru visserligen skogarnas minskning samt kärrs och mossars aftappning äfven under ifrågavarande qvinqvennium fortgått och torde haft något inflytande på det klimatiska förhållandet. Emot den fördelaktiga inverkan på klimatet, som sänkning af insjöar och uttappning af mossar och kärr otvifvelaktigt medföra, torde å andra sidan böra komma i betraktande, att sjöarnas minskning och mossarnas uttappning kunna möjligen vara orsaken till uteblifvande af de lokalregn, vid hvilka Westmanlandsjorden varit van och hvilkas uteblifvande torde hända vållat de missväxter, som man fått vidkännas.

Den i sista Femårs-Berättelsen omförmälde aftappning af Ångsjön är numera fullbordad och har medfört förmånliga resultat, dels genom den mark, som derigenom blifvit odlingsbar, och dels genom den dyjord, som vid gräfningarna erhållits och med fördel blifvit begagnad såsom gödningsämne på åker, enligt hvad jag vid artikeln om landtbruket får tillfälle att vidare omförmåla.

Odlingen på Högervalls mosse i Skultuna Socken, har under detta qvinqvennium fortgått; men det egentliga mossfältet, ehuru mer än 20,000 R:dr Banko derå blifvit offrade, visar sig ännu ganska otacksamt i afseende på afkastning. Markens syra är härtill orsaken. En fullständigare aftappning erfordras derföre och plan dertill är äfven uppgjord, i sammanhang med förslag till sänkning af den närbelägna Mosjön och utdikning af Skarfsta mosse och sank ångar jemte sidländta trakter vid Bovalln. Verkställigheten af denna fullständigare, af sakkunnige män upprättade, odlingsplan beror dock på, huruvida Ryttmästaren C. W. Hammarsköld, som företagit detta odlingsarbete, kan erhålla det lån af allmänna medel, han dertill hos Eders Kongl. Majt i underdånighet sökt.

På de sednare åren hafva odlingsföretagen å Högervallsmossen måst inskränkas till förbättring af den mindre vattensjuka marken i kanterna af mossfältet, dervid den erfarenhet vunnits, att den del, som blifvit gödslad med vanlig spillning och jordblandningar, gifvit temligen god äring.

Vid Berga gård i Skultuna Socken har bemälda Ryttmästare, genom sänkning af den närbelägna Frövi-sjön, tillvägabragt betydliga ängsodlingar, som lemnat förmånliga resultat.

En ganska betydlig fråga, nemligen sjön Tämnarens sänkning, har under sistlidna år blifvit förberedd och en Komité af jordegare har för

ändamålet varit i verksamhet samt, genom ett af Länets Hushållningssällskap till kostnadernas bestridande meddeladt förskott af 550 R:dr Banko, låtit anställa nivellerung af vattenhöjden samt uppmätning af den mark inom detta Län, som förmodades blifva odlingsbar eller genom vattensänkningen till odling mera tjenlig, derviddenna mark af förrättningsmannen blifvit bestämd att utgöra inom detta Län 4,521 Tunmland 16 Kappland, uppskattade och reducerade till 2,777 Tunmland och nära 23 Kappland; men vid derefter hållna sammankomster hafva intressenterne så väl inom detta, som angränsande Upsala Län, inom hvars gräns sjön jemväl sig sträcker och der den har sitt utlopp i Tierpsån, låtit förslaget förfalla, i anseende till de uppdagade svårigheterna och hindren, som icke utan allt för stora kostnader kunnat undaurödjas, oaktadt påräknadt betydligt bidrag af allmänna medel.

§. 2. *Invånare.*

Folkmängden i detta Län utgjorde, efter sista Femårs-Berättelsen, 90,828 personer, men enligt 1843 års Mantalsskrifningar 92,813 personer, på sätt följande Tabeller utvisa:

	Antalet efter sista Berättelsen.	Närvarande antal.	Förökning eller förminskning.
Westerås Stad	3,438	3,428	— 10
Sala Dito	2,963	3,060	+ 97
Arboga Dito	1,900	2,003	+ 103
Köpings Dito	1,420	1,481	+ 61
Westerås Fögderi	13,624	14,295	+ 671
Strömsholms Dito	10,754	10,899	+ 145
Kungsöhrs Dito	14,312	14,416	+ 104
Bergslags Dito	15,455	15,949	+ 494
Sahlbergs Dito	17,272	17,335	+ 63
Wäsby Dito	9,690	9,947	+ 257
Summa	90,828	92,813	+ 1,985

Af den här uppgifna folknummern, 92,813 personer, äro:

	Mantalspengar betalande.		Befriade.		Summa.	
	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.
Westerås Stad	925	1,351	532	620	1,457	1,971
Sala Dito	803	1,073	545	639	1,348	1,712
Arboga Dito	513	717	362	411	875	1,128
Köpings Dito	381	526	269	305	650	831
Westerås Fögderi	3,474	4,184	3,145	3,492	6,619	7,676
Strömsholms Dito	2,635	3,029	2,443	2,792	5,078	5,821
Kungsöhrs Dito	3,440	4,288	3,297	3,391	6,737	7,679
Bergslags Dito	4,261	4,245	3,465	3,978	7,726	8,223
Sahlbergs Dito	4,380	5,171	3,744	4,040	8,124	9,211
Wäsby Dito	2,322	2,761	2,377	2,487	4,699	5,248
Summa	23,134	27,345	20,179	22,155	43,313	49,500
	50,479		42,334		92,813	

Af den sålunda under detta qvinqvennum tillkomna totala folkökningen, utgörande 1,985 personer, belöper

a) på städerna	251.	
på landet	1,734.	1,985 personer.
b) på mankønet	1,100.	
på qvinkønet	885.	1,985 Dito.

De ifrån Mantalspenningar befriades antal är
 ökad med 4,110 Dito.
 hvaremot de betalandes antal är minskadt med 2,125 Dito.
 Den totala folkökningen utgör differensen . . 1,985 Dito.

Härvid är att märka:

1:o. Att gemenskapen af Arméen, ehuru en arbetsför, nyttig och sig sjelf försörjande folkklass, är inbegripen i de befriades antal.

2:o. Att, genom ändring af Bevillningsstadgan, alla personer emellan 15 och 17 år, hvilka förut betalt Mantalspenningar, numera äro bland de befriade, hvilket hufvudsakligen bidragit till den stora förökningen af de befriades och minskningen af de betalandes antal.

Fördelad på de fem ifrågavarande åren stiger den här ofvan anmärkta folkökningen till 397 personer per år, eller 4 personer mindre, än under förra qvinqvenniet, då tillväxten utgjorde 401 personer om året. Beräknad åter på hela summan af folkmängden efter förra Femårsberättelsen, svarar den nu tillkomna folkökningen närmast emot $2\frac{1}{2}$ procent, i stället för att folkökningen vid sista Berättelsens afgifvande steg till $2\frac{2}{3}$ procent af 1832 års folknummer. Folket har således under detta qvinqvennium förökat sig nära nog, men icke fullt i samma proportion, som under det föregående.

Folkökningens orsaker äro att söka i samma omständigheter, som den sista Femårsberättelsen upptager.

Folkets upplysning och sedlighet hafva, åtminstone i flere delar af Länet, gjort synbara framsteg och fyllerilasten har betydligt aftagit. Några inrättade nykterhets-föreningar hafva väl härtill bidragit, äfvensom brännvinsbränningens inskränkning, genom de å denna näringsgren lagda högre afgifter; men hufvudsakligen beror sedlighetens tillväxt på religionsundervisningen och den allt mer och mer stadgade fria öfvertygelsen om fylleriets förderlighet och måttlighetens stora inflytande på allas välfärd. En annan orsak ligger uti de missgynnande årsväxterne, samt de derigenom förminskade tillgångarne till öfverflöd. — Sjelfva nöden är en väckelse till omtanka och besinnning.

Brottmåls-statistiken är, efter min tanka, icke någon säker norm för bedömandet af folkets sedlighet. I sjelfva begreppet af missgerning ligger, att den är ett *undantag*, ett *affall* från seden; men dessa undantag komma icke i beräkning uti brottmåls-statistiken, utan så vidt de blifva föremål för allmän åklagan och Domstols behandling.

Hvad nu de gröfsta brotten beträffar, hvilka icke gerna kunna cacheras eller undgå tilltal, måste väl medgifvas, att antalet af brotten och brottmålen nära nog öfverensstämmer, men så väl i afseende på mindre brott, som en del af de gröfre, till exempel tjufnader, utgör *brottmålens* tillväxt icke något osvikligt bevis, att *brotten* äfven tilltagit, utan antyder merendels endast en skärpt kontroll öfver brotten, förökad vaksamhet hos åklagare-makten, eller stegrad afsky hos enskilde för missgerningar och deraf

följande större lätthet för allmänna åklagare, att komma de brottstige på spåren.

En kommun, till exempel en Socken, inom hvilken under ett qvinqvennum ett dubbelt antal af sockenbor blifvit tilltaladt för brott och förseelser emot ett föregående qvinqvennum, kan därför icke ovilkorligen anses hafva i någon deremot svarande proportion tillbakaskridit i sedlighet; ty ofta härrör en sådan tillväxt af brottmål icke ifrån en tillväxt af sjelfva brotten, utan merendels derifrån, att t. ex. Pastor eller Länsmannen i orten antingen med större ifver vakat öfver sedligheten, eller varit i bättre tillfälle att upptäcka och få bevis om den brottslige.

Men utom det, att antalet af brott och förseelser icke är detsamma, som antalet af brottmål, synes, i fråga om bedömmandet af en kommuns eller sockens större eller mindre sedlighet, äfven den allmänna regeln, att ett samhälle icke bör lida för de enskilde, böra tillämpas i så måtto, att det allmänna omdömet om kommunens sedlighet icke ovilkorligen bestämes af brottmålsens antal. Brottmåls-statistiken har det gemensamt med all annan statistik, att dess ziffror lätteligen kunna vilseföra, om man endast på dem vill grunda ett omdöme, i frågan om grunder och orsaker, eller i sådana frågor, som hafva afseende på kvalitets- och moraliska förhållanden. Moralitet är i allmänhet icke underkastad någon zifferberäkning.

Med dessa reflexioner, föranledda af hvad i ämnet förekommer uti ofvan återopade arbete, "Topografiska och Statistiska uppgifter" om Länet, åsyftas dock icke, att förringa vigten och värdet af Brottmåls-statistikens beräkningar, hvilka äro af så mycken nytta, i frågan om åtgärder vid den kriminella lagstiftningen och i polisväg. Skuggdrag på taflan öfver folkets sedlighet äro: den förökade lättfärdigheten, som har till följd ett ökad antal af oäkta barn, hvilkas uppfostran vårdas mindre, och den böjelse för lyx, som hos de mindre bemedlade klasserne icke kunnat dämpas af de missgynnande årsväxterne.

I båda dessa afseenden synas mig lagstiftande maktens omtanka och sorgfällighet vara påkallade af omständigheter, som äro gemensamma för flera än detta Län.

Om *Näringsfliten* återopas hvad min sista Femårsberättelse innehåller. Välmågan så väl på landet, som i städerna, har mer och mindre lidit afbräck af de sednare årens missgynnande konjunkture, så väl för jordbruket, som bergs- och brukshandteringen samt handeln. Fallissementer och fastighetsutmätningar hafva tilltagit, äfvensom utmätningar i gemen, särdeles under den medlersta perioden af ifrågavarande qvinqvennum. Det

alltför långt sträckta utborgningssystemet har blifvit rubbadt och inskränkt af de sednare författningarne om lösöre köp och bysättning, i hvilket afseende dessa författningar medfört en god verkan. Denna är dock mera negativ och bör betraktas i sammanhang med det afbräck, som allmänna förtroendet lidit genom de af dessa författningar för mindre redliga gäldenärer lättade utvägar, att undandraga borgenärerne sina tillgångar.

En positiv förmån ha dock de missgynnande årsväxterna medfört, nemligen att allmogen och mindre bemedlade lärt sig, att till brödbakning äfven begagna vårsäd och potates, i stället för att härtill förut nästan uteslutande användes rågmjöl och af de mera förmögne hvetemjöl. Emellertid synes mig förhållandet med allmänna välmågan äfven påkalla lagstiftarens allvarsamma omtänka.

Om tillgången på arbetare och dess beroende af årsväxterne gäller ännu hvad min sista Femårsberättelse innehåller, med tillägg att arbetssökandes antal förökadt sig i större proportion än utvägarne till arbetsförtjenst, öktadt arbetet vid Strömsholms Kanal, hvarest i proportion ett ringa antal Westmanlänningar varit begagnadt. De årliga markegångsprisen på ett drängedagsverke hafva varierat emellan 21 sk. 4 rist. och 22 sk. 8 rist.

§. 3. *Näringar.*

Jordbruket är hufvudnäringen i största delen af Länets. Numera kan man här urskilja tre särskilda åkerbruksmetoder, nemligen:

1:o. Den på slättbygden och i den egentligen sädesproducerande delen af Länets af ålder antagna praxis, att låta åkerjorden hvartannat år ligga i träde och hvartannat år besäda den, hufvudsakligast med råg och till mindre del med hvete, korn, blandsäd och hafra. Detta brukningssätt följes ännu i allmänhet af allmogen och af de flesta jordbrukande ståndspersoner på landet; dock att klöfverodling, ehuru i mindre skala, börjat göra någon förändring härutinnan; äfvensom hveteodlingen under sednare åren tilltagit.

2:o. Ett i Bergslagen redan af ålder vedertaget brukningssätt, bestående deruti att, sedan gödslad trädesjord blifvit besädd med råg, uti densamma utsås timothej- och andra gräsfrön, hvarmed jorden igenlägges till vall och derefter användes till foderproduktion så många år å rad, som gräsväxten är lönande, hvarefter jorden åter upplöjes, besås med hafra i ett eller två år och sedermera åter lägges i träde och gödslas, för att återkomma i samma onloppsbruk. Detta brukningssätt, liknande åkerbruket i Stora Kopparbergs Län, synes särdeles lämpligt för bergslagsorten, der åker-

jordens areal är inskränkt och foderafkastningen af synnerlig vigt för behöflige dragare till bergs- och bruks-näringsen.

3:o. Ett mera ordentligt vaxelbruk, deruti så väl klöfver som jordfrukter ingå, infördt af flere possessionater dels på slättbygden och dels äfven i bruksdistriktan.

Härtill skulle man kunna lägga ett fjerde brukningsätt, hvilket dock endast är antaget på stadsjord, nemligen att åkern första året besås med höstsäd, andra året med vårsäd och tredje året ligger i träde och gödslas; men detta så kallade tredingsbruk, såsom icke infördt på landet, förtjenar endast afseende i frågan om jordbruket i städerne, der en större gödseltillgång gör detsamma möjligt.

Fördelarne af den tredje brukningsmetoden, eller ett ordentligt vaxelbruk, börja allt mer och mer göra sig gällande och hafva, genom skiljaktigheterna i afkastning vid egendomar, skötta efter 1:sta och 3:dje methoderna, blifvit under de sednare åren bestyrkte på ett sätt, som faller i ögat äfven för den mindre uppmärksamme; men äfven den 2:dra metoden, den man ehuru oegentligen benämnt *koppelbruk*, börjar att vinna förtroende, såsom tjenlig på slättbygden.

De hinder, som, särdeles i en ort der den rådande jordmånen är styf lera, (hvilket är fallet i en stor del af slättbygden), försvåra ett allmänare antagande af vaxelbruket, äro betydliga och icke lätt öfvervunna. Man kan icke hoppas, att en bättre och fullt ändamålsenlig åkerbruksmethod skall blifva på annat sätt, än småningom, vedertagen. Emellertid är redan mycket vunnet derigenom, att en täflan emellan brukningsätten åtminstone är påbörjad och redan medfört det resultat, att i alla socknar klöfverodling, ehuru i smått, dock af en och annan jordbrukare idkas med framgång. Allmogens öfvertygelse mognar långsamt, men de icke obetydliga kvantiteter af klöfver och timothej, som under flera svåra foderår blifvit skördade, hafva på ett så verksamt sätt bidragit till mildrande af foderbristen och till inkomst för jordbrukarne, att man med skäl kan anse ett stort steg redan vara taget på vägen till ett förbättradt landbruk.

Enligt de från Kronofogdarne i Länet till Konungens Befallningshafvande inkomne rapporter, hafva de fem särskilda ifrågavarande årens skördar gifvit de resultat, som bifogade, derpå grundade summariska tabeller utvisa.

Finsk utsädesråg ifrån Wasa Län har, såsom vanligt, blifvit, äfven under detta qvinqvennum, till betydliga kvantiteter begagnad, och direkta
in-

införskrifningar deraf för reqvirenters behof hafva af Länets Hushållningssällskap blifvit ombesörjda; men, ehuru denna sädessort varit utmärkt god, har äfven densamma felslagit de 2:ne sista åren, i anseende till den missgynnande väderleken, hvilket förorsakat, att den till utsäde för detta år foga blifvit efterfrågad. År 1842 reqvirerades af Westmanlands jordbrukare från Wasa Län 1,400 tunnor råg, 1843 300 tunnor, och år 1844 endast 4 tunnor.

Angående de i Länet brukliga sädesslagen, åberopas hvad min sista Femårsberättelse innehåller, med tillägg att *hveteodlingens* förökning fortfar och i betydlig mån stigit.

Odlingen af *potates* är äfven i tilltagande och fortfar att utgöra ett ibland de hufvudsakligaste födoämnen.

Odlingen af *lin*, *hampa* och *humla* är i samma förhållande, som min sista Femårsberättelse upptager.

Trädgårdsskötseln är nästan i samma skick, som förr. Den Svenska Trädgårdsföreningen har dock äfven till detta Län sträckt sin verksamhet, och i någon mån upplifvat hågen för hortikulturen.

Nya, förbättrade *åkerbruksredskap* fortfara att begagnas vid några herrgårdar. Nya *tröskverk* äro under detta qvinquennium anlagde så väl vid herrgårdar, som bondgårdar.

Sedan ett af Hushållningssällskapets åtskillige ledamöter bestående bolag, med en subskriberad fond af något öfver 20,000 R:dr Banko, sig bildat för inrättandet af en lägre *Landtbruksskola*, har denna skola blifvit organiserad och öppnad vid Högervallen i Skultuna Socken den 1 Maj 1843, med ett af Kongl. Maj:t, genom nådigt Bref den 17 Juli samma år, beviljad Stats-anslag af 1,000 R:dr Banko årligen till lärarens aflönande. Denna skola har under år 1843 fortgått och förkofrat sig, under ledning af den Direktion Bolaget utvalt. Agronomen F. R. Möller är dervid anställd såsom lärare. Vid årets slut var elevernes antal af ståndspersonsklassen fyra, jemte fem rättarelärlingar. Af denna inrättning, der både theoretisk och praktisk undervisning inhemtas efter förbättrade, nya metoder, hoppas man med skäl en förmånlig inverkan på Länets jordbruk i allmänhet.

Boskapskötseln har väl under ifrågavarande qvinquennium vunnit någon förkofran genom ett vidare utspridande af de förut införda ädlare boskapsracerne; äfvensom jag under år 1843 införskrifvit tvenne kor ifrån Holstein; men i denna del af landthushållningen tarfvar Länets ännu stora förbättringar.

Gräsväxtodlingen samt de naturliga ängarnes och betesmarkernes ändamålsenliga förbättring hafva på boskapsskötseln ett hufvudsakligt inflytande, och i den mån odlingen af klöfver och timothej under detta qvinnium tilltagit, har sådant för boskapsskötseln varit förmånligt, hvar emot den mindre förmånliga hö-afkastningen af de naturliga ängarne haft ett menligt inflytande på hägen för boskapsskötseln. Om *betesmarkerne* gäller ännu hvad sista Femårs-Berättelsen upptager.

Till ängarnes kultiverande med foderväxter manas och tvingas jordbrukarne genom *gräsmaskarnes* härjande å de naturliga ängarne, hvilken olycka flere år inträffat. De artificiella ängarne hafva varit från denna landsplåga fredade.

Vid *Strömsholms Stuteri* underhållas per medium 184 hästar, eller 9 utöfver den fastställda staten. Omkring 30 st. föl tillkomma der årligen. Antalet af de hästar, som årligen afgå, dels genom försäljning och dels i och för dem, som i anseende till ålder eller åkommor dödas eller störta, svarar ungefärligen emot det antal föl, som för året födes. Hästracernes förädlande och förbättrande har vid Stuteriet fortgått enligt bestämda principer, som medfört sådana lyckliga resultat, att någon förändring derutinnan för närvarande icke ansetts böra vidtagas. Vid Stuteriet finnas 3 hästracer, nemligen:

1:o. *Fullblodsracen*, härstammande från hingsten Master Frey och 5 st. fullblodsston, som år 1831 från England inköptes, efter hvilka nu finnas 13 fullblodshingstar och lika många fullblodsston, deribland 10 vid den ålder, att de begagnas såsom moderston. Dessutom har Stuteriet 68 halfblodshästar, på fäderne eller möderne härstammande från fullblodsracen.

2:o. Af den gamla Svenska *Godsvensracen* (ursprungligen Spanska så kallade *Agentracen*) bibehålles en ren stam, hvilken genom flerårig uppmärksam parning är befriad från dess forna fel och lyten: sluttande korss, billarderande och korta rörelser, sloköron och råttsvans.

3:o. *Odoardoracen*, formerad under de sednare åren af hingsten Odoardo ifrån Yvenach och Godsvensston. Afkomlingarne af denna race forete ett mycket ädelt utseende, med raka korss och rörelser, och äga den stora förtjensten, att föda sig väl på mindre foder.

Alla hästarne, som vid Stuteriet under sommarmånaderne stått på stall, hafva blifvit utfodrade med gräs och grönvicker från en i närheten belägen, odlad betesmark, igenlagd med Alsike-väppling och timothej, undantagande en fjerdedel, som årligen besås med vicker och hafra, och hvari-

genom cirkulationen underhålles. Denna utfodring lemnar en god besparing af så väl hö som hafra samt bibehåller hästarne friska och vid godt hull. Vid gräsfodringens början, som sker med gräs, blandas dertill $\frac{2}{3}$ delar hö, som småningom minskas, intill dess denna tillsats af hö efter 10 à 12 dagar upphör. Då utfodringen med vicker tager sin början, uppbländas densamma med $\frac{2}{3}$ delar gräs, som minskas allt efter som grästillgången blifver ringare; och fortfar denna tillblandning af gräs 3 à 4 veckor, för att hästarne småningom må vänjas vid den starka vickerfodringen. Halv, skuren tillsammans med grön vicker, hälften af hvardera slaget, har befunnits vara för hästarne, äfvensom för oxar och ungboskap, en ganska god och fodande utfodring, ehuru den är mindre tjenlig för mjölkande kor, som deraf lägga mera på bullet. Härvid iakttages den försigtigheten, att icke mera vicker afskäres, än som blandas och utfodras för hvarje dag, emedan, om vickern får ligga så länge tillsammans, att den tager värme, den befunnits mycket farlig för kreaturens helsa och lif.

Får af goda racer, såsom Elektorat-, Southdowns- och Islands-racerne, äro väl i provinsen införde; men för fårafveln hafva konjunkturene icke varit gynnande.

Angående *afsättningen af ladugårdsprodukter*, åberopas hvad min sista Berättelse innehåller. Ladugårdarnes produkter förslå dock icke för konsumtionen i Länet, utan inköpas från andra orter betydliga quantiteter af smör, ost, fläsk och hudar, hvilket allt, jemte den betydliga införseln till Länet af drag- och slagtoaxar, utvisar, att ladugårdsskötseln ännu icke upphunnit den ståndpunkt, den borde innehafva. Någon boskapssjuka af betydighet har icke under ifrågavarande qvinqvennum försports.

Brännvinsbränningen har, utom vid de större brännerierna, under de sednare åren råkat i ett visst lägervall, hvilket väckt uppmärksamheten på nyttan deraf, att, i stället för drank, till kreaturens utfodring använda potates och andra rotfrukter.

I afseende på *Skogshushållningen* är att märka, det tillgångarne på skogseffekter i Länets särskilda socknar äro mycket olika. Några hafva full tillgång och större eller mindre öfverskott utöfver egna behof, andra lida brist eller hafva otillräckliga tillgångar på dessa förnödenheter. Bergslagens hufvudnäring är grundad på skogstillgång, och i följd af under sednare åren mindre gynsamma konjunkture för bruks- och bergs-näringen hafva kolprisen fallit.

Efter en af Herr Bergshauptmannen och Riddaren af Forselles upprättad tablå öfver kolpriset vid Sala Bergslag, uträknadt i Silfverspecie,

har detta pris föga varierat under perioden från 1804 till och med år 1838; och har medelpriset utgjort för alla dessa åren 38 sk. $1\frac{9}{15}$ rst. silfver för 12 tunnor. Efter år 1838, vid hvilken tid jernstillverkningen lössläpptes från de fordna banden och jernstillverkningen ökades med mer än 25 proc. emot tillförene, stego kolen hastigt, så att medelpriset för åren 1839—1843 utgjort 43 sk. $2\frac{2}{5}$ rst. silfver för 12 tunnor. Sedan jernkonjunkturens försämring år 1842 föllo kolen något under medelpriset. Följden af de sednare årens högre kolpriser, som i Bergslagerne stigit mera än vid Sahlberget, har varit ett, af Allmogen erkändt, för starkt tillitande af skogen, i thy att allehanda inhysseshjon begynt kola, emot afgift till skogsägaren af hälften. Detta har dock, med prisernes fall, åter gått tillbaka till medelmåttan. Nämnda förhållande med kolpriserne gäller egentligen nordöstra delen af Länet och den trakt, der Sala Silfververk är beläget, och hvarest kolproduktionen är en hufvudsaklig binäring för den sjelfägande Allmogen.

Härads-allmänningarne i Länet äro till antalet 10. Deras sammanräknade areal uppgår till omkring 25,000 tunnland. Under sistlidne vinter utlemnades derifrån, efter utkröning, diverse skogseffekter till ett belopp af 123,650 kubikfot eller $1,236\frac{1}{2}$ famnar. En af Jägmästaren Tottie upprättad trakthuggnings-indelning å en ibland dessa Allmänningar, nemligen Siende Härads-allmänning, blef år 1843 af Kammar-Kollegium pröfvad och fastställd. Den är grundad på en 100 årig omloppstid och ett årligt afverkningsbelopp af omkring 3000 kubikfot. På 2:ne andra Härads-allmänningar, benämnda Lisjö och Bergs Allmänningar, äro trakthuggningsplaner redan före nu ifrågavarande qvintvennium upprättade. Förberedande åtgärder till skogs-regleringar å de öfrige Allmänningarne äro äfven vidtagne, i följd af de ransakningar, som jag nästlidne år förrättade å alla Härads-allmänningarne i Länet.

Vid större skogsegendomar, bruk och bergverk är förvaltningen af skogen för det mesta öfverlåten åt en eller flere skogvaktare med otillräcklig kunskap i skogshushållning. Undantag härifrån äro Ferna och Karmansbo bruksegendomar, der i sednare åren, genom Tyska skogshushållare, en ändamålsenlig skogsförvaltning blifvit införd, som lemnat goda resultat. Ägaren af Ferna, Grefve C. J. von Hermansson, fastade under sina resor i Tyskland uppmärksamheten vid den väsendtliga skillnaden emellan skogarnes behandling der och i Sverige, och stadgades i sin öfvertygelse om felaktigheten i den vanliga Svenska skogsskötseln ännu mera genom den af Jernkontoret till Sverige inkallade Forstern, Assessor Obbarius, under det Assessorn på en i grannskapet af Ferna belägen, derunder lydande, mindre

egendom lemnades bostad och fält för sin verksamhet. I följd häraf inkallade Grefve v. Hermansson för tre år sedan för egen räkning ifrån Tyskland en Skogsförvaltare, åt hvilken vårdnaden af Ferna och derunder lydande egendomars skogar öfverlemnades, i ändamål att en förbättrad skogshushållning måtte vinnas. Efter denna Tyska Skogsförvaltares plan kunde straxt en högre afverkning å skogen äga rum och skogen ändock vinna tillväxt, i stället att den förut, åtminstone på vissa delar af området, förminskats. För denna plans införande mötte dock flere svårigheter, såsom obnägenheten hos de gamla skogvaktarne och hos arbetsklassen i allmänhet: olägenheten deraf, att det förra antalet af kolbottnar var alltför ringa, så att dels en mängd nya måste anläggas, dels flere kolningar under året ske på samma botten: skogens ojämhet i allmänhet, som inskränkte arbetsutrymmet till sådana trakter, hvilka mest lidit af vanvård. Under fortsatt arbete och bemödande att öfvervinna dessa svårigheter, som småningom af sig sjelfva bortfallit, har afverkningen å sjelfva skogsarealen, utgörande 47,265 tunnland, kunnat höjas till 22,845 toltunne-stigar kol, 5,060 st. säg- och byggnadstimmer och 1,600 famnar ved, hvardera om 108 kubikfot; hvartill kommer underräknades behof af bränsle, som tagas ur deras skogsslogar. Hela denna årliga afkomst af Ferna-skogarne emotsvarar 24,886 stigar kol, eller $6\frac{1}{2}$ tunna kol på hvart tunnland skogsmark, hvarigenom dock skogen i kubikmassa efter hand skall enligt planen ökas, då deremot densamma, efter hvad erfarenheten gifvit vid handen, genom förra behandlingen minskades, churu afverkningen då skedde till endast 4 tunnor kol per tunnland om året.

Hufvudsaken i den nyare methoden vid Ferna synes vara den införda *hjelpgallringen* och den omständigheten att skogsarealen vunnit en icke obetydlig tillväxt, derigenom, att mossarne, som till stor del äro beväxta med småskog, nu ingå i afbrukningsplanen och skötas så, att de, efter denna småskogs afhuggande och användande, å nyo kunna producera sådan skog, som jordmånen förmår.

Att omsorgen om skogarna under det sista qvinqvennium tilltagit, bevisas dessutom af följande exempel.

Å Kusta egendom, tillhörig Löjtnanten C. von Post, blef sistlidet år 1843 af Jägmästaren Tottie införd en reglerad skogshushållning, ställd på en 90-årig omloppstid och fördelad i nio perioder. Det årliga afverkningsbeloppet å denna skog, om $404\frac{1}{2}$ Tunnlands vidd, är i planen beräknad till 12,500 kubikfot eller 125 famnar samt dessutom genom *hjelpgallring* omkring 75 famnar, eller tillsammans 200 famnar.

Brukspatronen G. C. Timm på Engelsberg har gjort försök med 4 liggmilor af till Bruket framförd torr ved. Denna kolning, som skett med omsorg, har gifvit det förmånliga resultat, att af hvarje kubikfamn ved erhållits 30 tunnor goda kol, då deremot vid landtböndernas vanliga kolningssätt hvarje kubikfamn ved lemnat endast 22 tunnor kol; hvilket visar huru nyttigt det är, att kunniga och driftiga arbetare vid kolning begagnas.

Bruksägaren, Major-Mekanikus Paul Tottie på Gäsjö låter vid sin egendom förrätta kolnings-arbetet på det sätt, att den gröfre skogen utblädes och fälles till torkning ett år före upphuggningen och inåknigen till milor, hvilket mycket underlättar både dagsverkarnes och dragarnes arbete. Genom en daglig tillsyn vid milornas antändande och under kolningens fortgång har han vunnit en både större kolafkastning och, hvad som är ännu viktigare, synnerligen goda och hårda kol.

Vid skogshushållningen på denna egendom iakttages äfven, att, efter föregången noga utsyning, landtbönderne få falla och bränna ett eller högst två fall hvardera årligen, hvarefter, och sedan skogen blifvit afförd samt qvistar och ris uppbrände, råg utsås och nedgryfsas jemte isådt skogsfrö af den frodigaste, på milfallet vuxna tall- och granskogen. Ett sådant fall hålles derefter instängdt under fyra års tid, till dess skogsplantorna uppnått 3 à 5 tums längd, hvarefter fallet åter utlägges till utmarken, och oaktadt en mängd plantor derefter i början af kreaturen nedtrampas, blifver deraf dock ett tillräckligt antal öfrigt för en ganska frodig ungskog. Genom denna behandling kommer skogen till en hastigare återväxt, hvilket märkbart synes vid jämförelse med annan mark, der sjelfsådd skog påräknas och der, efter lika tidsförlopp ifrån fällningen, knappt någon enda skogsplanta kan upptäckas.

Den till Köpings stad donerade skog har äfven under detta qvinquennium blifvit indelad till trakthuggning, på sätt här nedan i 5 §. vidare omförmäles.

Vid Westsura egendom i Sura Socken är, på Jernkontorets bekostnad, inrättadt ett Skogsinstitut, som nu förestås af Forst-Direktorn, Assessor Obbarius.

Förhållandet med *byggnadssättet* i Länet har icke under detta qvinquennium undergått någon anmärkningsvärd förändring.

Äfven methoderna för *stängsels* anbringande fortfara att vara desamma, med få undantag af nyare rön och försök, ibland hvilka torde böra

nämnas, att en del inägor vid Ferna blifvit omgifna af en graf med der-
öfver lagdt enkelt gallerverk af en tvärstock och tre stänger efter längden.
Denna hägnad afhåller boskap och hästar, som icke fått alltför inrotad
vana att hoppa.

Bergs- och Bruksrörelsen.

Jernmalmsbrytningen har uppgått till följande belopp:

för år 1839	128,005	Skpd	Tackjernsvigt.
„ „ 1840	141,409	Dito	dito.
„ „ 1841	143,287	Dito	dito.
„ „ 1842	131,426	Dito	dito.
„ „ 1843	131,218	Dito	dito.

Per medium utgjorde således årliga Jernmalmsbrytningen 135,069
Skpd Tackjernsvigt.

Tackjersblåsningen upplyses af följande tabell:

	Hyllors antal	Hyllor i gång	Blåsningstid.		Tackjers- tillverkning.			Antal fridgen.	Tionde Tackjern.		
			dygn.	tim.	Sk℔.	L℔.	℔.		Sk℔.	L℔.	℔.
År 1839	21	15	1,739	9	31,535	—	10	45	1,101	11	—
„ 1840	21	13	1,813	17	32,129	9	13	39	1,158	16	5
„ 1841	21	19	1,965	3	35,164	—	—	57	1,232	25	13
„ 1842	21	12	1,788	8	33,218	—	—	96	1,098	10	6
„ 1843	21	18	2,039	—	39,101	—	7	208	1,202	2	11 $\frac{2}{3}$

I medeltal har således den årliga Tackjers-tillverkningen uppgått till
34,229 Skepp. 10 Lisp. 2 Skålp.

Tionde-tackjerspriserna hafva varit:

för år 1839	7 R:dr	36 sk.	Banko.
„ „ 1840	7	36	„ „
„ „ 1841	7	40	„ „
„ „ 1842	7	36	„ „
„ „ 1843	6	16	„ „

Tackjerns-gjutgoods har vid Masugnarne tillverkats

år 1839	223	Skpd. 11	Lpd.	Tackjernsvigt.
„ 1840	507	„ 17	„ 10	Skpd.
„ 1841	896	„ 18	„ 5	„
„ 1842	1,227	„ —	„ —	„
„ 1843	107	„ —	„ —	„

Stång- och Ämnesjernssmidet har utgjort:

	Härdar.	Privilegeradt smide, inberäkad Hammarskatt.			Uppgifven tillverkning.			Hammarskatt.		
		Skf.	Lf.	ff	Skf.	Lf.	ff	Skf.	Lf.	ff.
År 1839	133	63,378	—	9	66,730	15	—	666	—	10
„ 1840	133	64,357	18	2	64,142	18	5	724	10	—
„ 1841	133	64,560	18	2	64,516	10	—	741	12	—
„ 1842	133	64,987	4	4	64,083	18	8	626	2	4
„ 1843	128	63,211	15	4	59,313	6	18	609	12	4

Hammarskattspriset har varit:

	För Stångjernsverken.			För Ämnesjernsverken.			För Bergsmanshamnarne.		
	R:dr	sk.	r:st.	R:dr	sk.	r:st.	R:dr	sk.	r:st.
År 1839	17	24	—	17	12	—	16	24	—
„ 1840	16	12	—	16	12	—	15	12	—
„ 1841	16	12	—	16	12	—	15	12	—
„ 1842	16	16	—	16	—	—	15	—	—
„ 1843	14	—	—	14	—	—	13	—	—

Jern-

Jernmanufaktur-tillverkningen har utgjort

År 1839	4,660 Skpd. 13 Lpd. 9 Skålp.
„ 1840	5,140 „ 7 „ 14 „
„ 1841	6,401 „ 8 „ 14 „
„ 1842	5,437 „ 8 „ 14 „
„ 1843	3,394 „ 18 „ 12 $\frac{1}{2}$ „

Koppär-, Messings- och Blyertz-tillverkningen har uppgått till:

	Koppärtill- verkning.			Afradskoppar.			Messing.			Blyertz.		
	SkÆ.	LÆ.	Æ.	SkÆ.	LÆ.	Æ.	SkÆ.	LÆ.	Æ.	SkÆ.	LÆ.	Æ.
År 1839	475	6	4	15	16	17 $\frac{1}{2}$	339	9	2	116	18	—
„ 1840	484	—	12	16	2	13 $\frac{1}{3}$	366	12	9	191	15	2
„ 1841	410	11	7	13	13	14 $\frac{3}{10}$	427	11	2	520	13	—
„ 1842	365	18	6	12	3	18 $\frac{1}{3}$	430	15	10	365	11	15
„ 1843	295	10	—	9	17	—	440	19	7	344	12	9

Tillverkningen vid Sala Silfververk af Silfver, Bly och Silfverglitt har utgjort:

	Silfver, bergfint.		Bly, metall- vigt.			Silfverglitt.	Afgifterna till Kro- nan i Tionde, Myn- tarelön och Slag- skatt.		
	Löd. mark.	lod.	SkÆ.	LÆ.	Æ.	Centner.	Ridr	sk.	rust.
År 1839	3,488	4	258	15	4	61,20	9,999	2	6
„ 1840	3,677	15	262	6	3	144,85	10,515	17	11
„ 1841	3,473	14	291	9	1	156,05	9,952	17	4
„ 1842	3,717	2	275	9	—	140,75	10,649	26	5
„ 1843	3,567	7	281	15	—	161,05	10,224	30	7

De vid Grufvorne, Bergverken och Bruken arbetande personers antal kan icke heller nu närmare bestämmas, än vid min sist afgifna Femårs-Berättelse; men detta antal har icke undergått någon märklig förändring.

Vid denna artikel om Bruksnäringen är slutligen att märka: att sedan Svenska jernet nu mera betydligt fallit i pris, i följd af konkurrens med Engelskt och Amerikanskt jern, numera icke ligger så mycken vikt på jernstillverkningens qvantitet, som på dess kvalitet och tillverkningsmethoderna eller producenternas sorgfällighet vid tillverkningen.

Angående Fabriker, Bruk och öfriga näringar, utom Bergsrörelsen, anmärkas följande:

1:o. *Tegelbruk* äro anlagda på flera ställen i Länet. Deras antal är uppgifvet till 22.

2:o. Enligt det till Kommers-Kollegium sistlidet år insända sammandrag af Berättelser om Fabriks- och Manufaktur-inrättningar i Länet, så på landet, som i städerna, utgjorde dessa inrättningars antal 45, hvaribland 3 tillhörande laudshygden och de öfriga 42 städerna: de vid dessa inrättningar anställda arbetares antal 88 och summan af tillverkningarnas värde 50,948 R:dr 36 sk. Banko. Ibland dessa inrättningar förtjena följande här att nämnas: en *Tobaks- och snusfabrik i Westerås* med 12 arbetare och 8,074 R:drs tillverkningsvärde; 2:ne *Garfverier på Engelskt sätt i Arboga*, med 10 arbetare och 15,813 R:dr 16 sk. tillverkningsvärde; 1 *dylikt i Westerås* med 5 arbetare och 3,850 R:drs tillverkningsvärde; 1 *Hugelfabrik i Sala* med 1 arbetare och 9,500 R:drs tillverkningsvärde; 1 *Klädessfabrik i Sala* med 3 arbetare och 650 R:drs tillverkningsvärde; 17 *Färgerier i Städerna* med tillsammans 31 arbetare och 8,427 R:dr 32 sk. tillverkningsvärde. De öfriga Fabriks- och Manufaktur-inrättningarna äro små och obetydliga.

3:o. En *Reparationsdocka* eller ett *Varf* vid Hjelmare kanal, särdeles väl anlagdt, samt *Jugtbyggerivarfven* i Länets tre sjöstäder.

Ibland *Binäringar* anmärkas följande:

Varors forslunde, hvarom minsista Berättelse underdånigst åberopas.

Kolning. I Sahlbergs Fögderi, der den sjelfegande Allmogen idkar denna näring, uppskattas tillverkningen till 20,000 Tolftunnestigar kol, med ett värde af 20 å 24,000 R:dr Banko. I de öfriga Fögderierna är denna näringsgren förbunden med Bruks- och Bergverksnäringen och idkas af Brukens landtbönder och hemmansegare, men kan icke särskildt uppskattas.

Tjärbränning idkas äfven i Sahlbergs Fögderi, till ett belopp af 6 à 700 tunnor och till ett värde af 3 à 4,000 R:dr.

Brädsågning till afsalu idkas jemväl i Sahlbergs Fögderi och några andra skogstrakter; men tillverkningsbeloppet kan icke bestämmas.

Trä- och Laggkärl samt *Stolar* förfärdigas i samma Fögderi till afsättning så väl inom detta som angränsande Län, till ett värde af omkring 4,000 R:dr.

Salpeterstillverkningen. Under sistlidna år 1843 blefvo 300 Lisp. 1 Sklpd approberad Salpeter uppvägte och hembjudne Kronan, hvarifrån 4 $\frac{11}{30}$ procent eller 13 Lisp. 2 Sklpd 16 Lod afgått, såsom rabatt för oarter, så att den godkända oluttrade salpeteru utgjort 286 Lisp. 18 Sklpd 16 Lod; hvarföre, efter 5 R:dr per Lisp., utbetalts 1,434 R:dr 30 sk. Banko. Till detta pris har, enligt Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 8 Februari 1844, kommit en förhöjning af 32 sk. på Lispundet, så att Kronans Salpeter nu betalas med 5 R:dr 32 sk. B:ko. Nämda tillverkning, jemförd med det föregående årets, utvisar en minskning af 133 Lisp. 16 Sklpd 16 lod, och om man med jemnförelsen går än längre tillbaka, är minskningen ännu större, hvilket ådagalägger att denna näringsgren varit i starkt aftagande. Dock är att hoppas, att genom den beviljade prisförhöjningen vidare förminskning i tillverkningen må förekommas.

Jagt och djurfångst idkas i skogsorterna, men icke efter method, utan oklokt. De genom Kongl. Brevet den 2 Februari 1838 fastställda konventioner om premier för rofdjurs utödande utom skallgång hafva haft den verkan, som de för hvartdera af sistförlidna fem år till Eders Kongl. Maj:ts insända underdåniga rapporter utvisa.

Fisket. Härom åberopas min sista underdåniga Berättelse.

Sjöfarten. Ångbogsseringsbolaget på norra sidan af Mälaren och dermed förenade Westerås Rederibolag har numera upphört eller är ställt under upplösning. Westerås Fartygsvarf, som egdes af nämnde bolag, är försäldt till enskilda, jemte flere bolagets seglande fartyg: Oaktadt denna upplösning har dock fragtfarten emellan Westerås och Hufvudstaden, med flere hamnar, fortfarit att vara liflig, hvartill mycket bidragit de 3:ne ånghåtar, som i reglerade turer gått emellan Stockholm och Westerås. — I Köping är deremot ett nytt Rederibolag inrättadt, hvarom vid artikeln om städerna kommer att vidare relateras. Arboga Rederibolag fortfar. Trafiken på Hjelmare kanal, hvilken egentligen tillhör Örebro Län, har under de 5 ifrågavarande åren väl varierat, men på det hela dock icke

minskats. På Strömsholms kanal färdades sistlidna år 45 fartyg, hvilka tillsammans gjorde 1,149 fram- och återresor, nemligen 1,094 resor med 155 resor utan last. Fartygens sammanräknade dräktighet steg till 9,885 Skpd. Slusspenningarna för året uppgingo till 23,811 R:dr 4 sk. 9 r:st. B:ko. I jemförelse med år 1838 har således årliga slussinkomsten förökats sig med 4,038 R:dr 45 sk. 10 r:st. Till denna Kanals ombyggnad och förbättring anslogo Rikets sednast församlade Ständer en summa af 600,000 R:dr B:ko, hvarjemte af det nybildade Kanalbolaget äro subskriberade 200,000 R:dr. Efter den af Kongl. Maj:t i nåder gillade planen är kanalarbetet under sistlidna år utfördt till så stor del, som planen för året utstakar. Redan år 1841 börjades väl den behöfliga ombyggnaden med att till någon del öppna en slusstomt vid Uddnäs station, men den egentliga ombyggnaden börjades först 1842 och har sedan den tiden så vida avancerat, att Uddnässlussen kunnat i Maj månad detta år öppnas till genomfart. Vid Seglingsbergs station komma 2:ne slussar att under denna sommar grundläggas och murningen till större delen verkställas samt slusstomten vid Fagersta att öppnas.

Vid slusstomtens öppnande för Uddnässlussen mötte det egna förhållandet, att en homogen grund för hela slussens längd omöjligen kunde träffas eller beredas, och då slussen ej kunde förlängas, måste man verkställa vattnets intappning i slussen igenom den höga tröskeln, emedan, i fall vattenstrålarna, såsom vanligt, blifvit ledda genom slussportarna, de skulle hafva intagit en så stor del af slusskammaren vid början af slussfyllningen, att en del af slussens längd derigenom icke kunnat begagnas för fartyg. Denna konstruktion på slussar (med vattenintappning genom den höga tröskeln) är den enda af det slaget i vårt land och de mångartade lokala förhållanden, som vid denna kanal sig förete, torde efter allt utseende föranleda flera viktiga förändringar i slussarnas konstruktion, om denna segelled skall komma att svara emot det åsyftade ändamålet.

Om uppmuddringen af Köpings-ån återopås i underdånighet, hvad vid artikeln om Köpings Stad här nedan anföres.

Vägar och Broar. Sedan Rikets sednast församlade Ständer till förbättrande af allmänna landsvägen emellan Westerås och Fahlun, kallad Stora Kopparbergs- eller Bergslags-vägen, anslagit 15,000 R:dr Banko, hvaraf hälften, eller 7,500 R:dr, blifvit beviljade för detta Län, och Kongl. Maj:t infordrat Dess Befallningshafvandes yttrande, huruledes denna summa skulle kunna med största fördel användas för det dermed åsyftade ändamål, hafva Komiterade, utsedda dels af städerna Westerås och Sala, dels af de vägbyggnadsskyldige och trafikerande, den 6 September 1842 af-

gifvit ett förslag om denna vägförbättring. Detta förslag, uppgjort dels med ledning af den undersökning, Öfversten och Riddaren J. af Ekenstam om en Chaussé-anläggning år 1839 förrättat, dels ock på grund af egen erfarenhet om klapperstens användande, blef af Kongl. Majt genom nådigt Bref den 22 Oktober 1842 gilladt. Under sistlidna år 1843 hafva de förberedande åtgärder blifvit vidtagne, som för förslagets verkställighet erfordrats, och verkställigheten deraf äfven blifvit påbörjad genom hållna entreprenadauktioner å klapperstens anskaffande. Den vidare verkställigheten af detta förslag till vägförbättring genom klapperstens användande, eller så kallad klappering, har skett innevarande år och tillhör således icke egentligen denna Berättelse. De klapperade vägstyckena äro nyligen af Chefen för det medlersta Kanal-distriktet, Herr Öfverstelöjtnant-Mechanicus och Riddaren J. Edström afsynade och gillade, såsom öfverensstämmande med förslaget; men resultatet kan ännu icke bedömmas, innan dessa vägstycken vinna den sättning, som erfordras och som förhindrades af den för året tillfälliga omständighet, att vägen vid kjallossningstiden sistlidne vår icke var så af kjallossning och vata upplöst, som vanligt.

Den i sista Femårs-Berättelsen omförmälda, af framlidne Bergsrådet och Riddaren Groën genom testamente gjorda disposition af 4000 R:dr B:ko till en bro öfver det så kallade Mellansundet har blifvit föremål för rättegång, som förhindrat brobyggnadens verkställande. 1,600 R:dr B:ko häraf äro emedlertid utbekomna och satta på ränta. Förslaget att genom anbringande af en bro öfver Qvicksund, på södra sidan om Nyckelön, sammanbinda denna ö med Södermanland har icke heller kommit till stånd.

Handeln med spannmål och landtmannaprodukter har, i följd af missväxterne i detta Län och mera gynnsamma årsväxter eller en förökad produktion i Stora Kopparbergs Län samt Bergs- och Bruks-näringarnes ofördelaktiga konjunkturer, under ifrågavarande qvinqvennum betydligt minskats; men tillförseln ifrån aflägsnare orter sjöledes och ifrån aflägsnare provinser har haft till påföljd, att spannmålspriserna icke stegrats i förhållande till de svaga skördarne inom Länet, hvilket för konsumenter fördelaktiga förhållande varit mindre nyttigt för de spannmåls-producenter, som haft ett ringa öfverskott till afsalu, att använda till utskylder och andra behof.

Gärdfarihandeln har, till båtnad för Länet, under detta qvinqvennum aftagit, i följd af penningbrist och minskad kredit.

Lumpsamlares kringresande har äfven minskats och upphandling af lumpor sker nu mera än förr genom i städerna och orterna bosatte kommissionärer.

§. 4. Politisk Författning.

Kammarverk. Under sista qvinqvennum hafva icke några hemman förfallit i ödesmål. På Ramshytte och Skinskattebergs Allmänningar belägne Stubbe- och Röjsekrätts-lägenheter hafva blifvit skattlagde för tillsammans $\frac{31}{84}$ mantal. Skattlagde qvarnars antal har ökats genom skattläggning af tillsammans 5 par grofmäldes- och 11 par sigtmäldes-stenar.

Hemmanklyfningen har i allmänhet icke förökats sig; icke heller hafva några på författningen grundade afsöndringar under detta qvinqvennum egt rum eller blifvit till skattläggning anmälde, men väl har en redan år 1723 skedd afsöndring af en torplägenhet blifvit, i följd af Domstols Utslag, anmäld hos Kongl. Majts Befallningshafvande, i afseende på räntans bestämmande. De afsöndringar af jord ifrån hemman, under besittningsrätt på vissa år, som här i Länet varit öflige, ske efter andra grunder, än författningen om jordafsöndringar föreskrifver, och äro således icke af den samma föranledde eller betryggade. Slika afsöndringar hafva icke heller egt rum mer än förr.

Laga skiften och utbrytningar af hemmansdelar efter de för laga skiften gällande grunder hafva under ifrågavarande qvinqvennum fortgått ungefär i samma förhållande, som under det föregående.

I afseende på Bruks- och Vattenverks rättighet att uppdämma vatten, hafva icke några mål om olaga uppdämning eller Vattenverks risning blifvit under detta qvinqvennum anhängiggjorda.

Förhållandet med hemman och andra possessioner, som tillhöra Kronan, Läroverk och fromma Stiftelser, har icke under qvinqvennet undergått förändring. Icke heller har proportionen emellan sjelfegande jordbrukare och arrendatorer af andras jord märkbart förändrat sig.

Om oroterade hemman och rotefrihets- eller rotevakans-afgiften åberopas mina förra Berättelser.

Statsbidrag. Härom åberopas hvad min sista Femårs-Berättelse omförmler. Indelade Knektehållet har dock under loppet af detta qvinqvennum blifvit lindradt genom Mötespassevolansens upphörande. Likaledes har Lagmans- och Håradshöfdlinge-räntan samt Tingsgästnings-penningarne under detta qvinqvennum upphört, hvilket äfven i sin mån bidragit till skatternes förminskning.

Rustningsstammarnes och Augmenternes grundräntor och afrad, eller de till rustningarne anslagne räntor, öferskjuta kostnaden för rustningen med ett belopp, som blifvit beräknadt, i Kungsörs Fögderi, till 19 R:dr

24 sk. för hvarje nummer vid Lif-Regementets Grenadier-Corps, och till 92 R:dr 24 sk. för hvarje nummer vid den del af Arboga Sqvadron af Lif-Regementets Hussar-Corps, som är förlagd inom detta Län. — Soldat-hållningen deremot drabbar rotarne med en årlig kostnad, som i tabellen blifvit beräknad, efter olika förhållanden i Födgerierne, ifrån 34 R:dr 10 sk. till 40 R:dr per mantal.

Beräkningen af hemmanens onera, som i den bifogade tabellen äro upptagne, har för öfrigt skett efter samma grunder, som mine förra Fem-års-Berättelser upptaga.

Politi. För ordning och sedlighet på landet vaka Presterskapet och Kyrkorådet jemte Kronobetjeningen, Fjerdingsmän, Sexmän samt på några ställen Byfogdar. Socken-nämnderne, hvilka, enligt Kongl. Maj:ts derom utfärdade nådiga Förordning, sistlidna år 1843 blefvo organiserade, hade icke hunnit att då utöfva något inflytande. Allmänna ordningen har, med högst få undantag, icke varit störd.

Organisationen af Folkskolor, i följd af Rikets sist församlade Ständers anslag dertill och den derom utkomne författning, är under beredning och folkskole-lärare äro danade och utgångne ifrån det för Stiftet dertill inrättade Seminarium här i Westerås.

Vid Westerås Gymnasium har år 1843 antalet af de studerande utgjort 34. Westerås högre Lärdomsskola bevistades 1843 af 144 lärjungar, ibland hvilka 61 studerade i Apologistklasserne. — Om den i Sala under detta qvinqvennum inrättade högre Apologistskola får jag tillfälle att anföra under artikeln Sala Stad. — Angående den lägre Landbruksskola, som år 1843 öppnades vid Hågervalln i Skultuna, åberopas hvad under artikeln om jordbruket redan är anmälldt. För öfrigt är någon annan Slöjdskola ännu icke i Länet tillkommen, mer än Flickskolan i Westerås, inrättad 1842. I denna skola undervisas flickor uti de qvinnoslöjder, som inom tarfliga hushåll förekomma.

Hälsövärdn i Länet besörjes af en Provincial-läkare med station i Westerås, förutom Regements- och Bataljons-läkare, Stads-läkare, Bergslags- och Bruks-läkare samt en särskild Läkare vid Stromsholms Stuteri. Examinerade Barnmorskor äro i alla städer och för nästan alla socknar anställda.

På Länets Lazarett och Kurhus, inrättadt i Westerås, har patienternes antal år 1843 utgjort tillsammans 238. Af dessa voro för venerisk smitta å Kurhuset intagna 81. De öfriga för chroniska sjukdomar, yttre

skador m. m. på Lazarettet intagne 157. Vid årets slut kvarliggande å Kurhuset 19 och å Lazarettet 23; under året aflidne 13.

Apothekens antal är oförändradt 6.

Ibland Hälsobrunnar i Länet är Sätra Brunn, belägen i Kihla Socken, den äldsta och bäst ordnade. En Brunn-Intendent ifrån Medicinska Fakulteten vid Upsala Akademi styr denna inrättning, hvarest under brunnsterminerne hålles ett särskildt Apotek, som icke är inberäknadt i förenämnde antal. — Den nära Köping, på Jemmertuna bys egor belägna hälsobrunnen, Johannisbrunn kallad, besökes numera af många brunnsgäster. — Hälsobrunnen vid Winbäcken, nära Arboga, har äfven af brunnsgäster blifvit freqventerad. Likaledes Sösta hälsobrunn i Romfartuna Socken.

Vaccinationen fortfar att drifvas med framgång.

Fattigvården börjar att blifva af allt större vikt. Pauperismen har växt ut till denna egna, i språket antagna benämning, och till ett hotande ondt för hela samhället. Den utgör en samhällets sjukdomsform, som icke lärer kunna häfvas, om den icke angripes vid roten. Fattigvårds-anstalterna blifva föga annat än palliativer emot denna sjukdom, om icke först och främst sederne reformeras och dernäst näringarne organiseras efter landets och klimatets egna lynne. I den mån gammal Svensk tarflighet, arbetsamhet och renhet i seder ännu äro bibehållna eller återställas inom en eller annan kommun, i samma mån har pauperismens onda der blifvit okänt eller inskränkt; och gynnande lokalförhållanden eller förökade näringstillfällen förslå icke att hejda fattigdomen, der sederna äro i depravations-tillstånd. Men å andra sidan skönjes äfven huru okloka riktningar af industrien eller dess hämmande af naturförhållanden eller af okloka laggar och sedvanor alltid medföra fattigdomens tillväxt. Sveriges naturliga näringsgrenar äro icke många och kräfva en jemförelsevis större ihärdighet, klokhet och omtanka, för att bringas i flor. De behöfva att skyddas och vårdas af en större huldhet i lagstiftningen, än den negativa, som lemnar allt åt enskild frihet och täflan. Det är icke nog att onaturliga inskränkingar af näringsfriheten undanrödjas. Denna frihet behöfver en positiv vård, som skiljer den ifrån sjelfsväldet och understödjer den med tillfällen till bildning och utvägar till förkofran. Der denna frihet öfvergått till missbruk, kan och bör den hejdas genom lagstiftarens mellankomst. — Att det allt mer omkring sig gripande statkarls-systemet är ett ibland sådana missbruk, som hufvudsakligen bidrager till pauperismen, börjar man nu inse; och det vore väl, om detta missbruk kunde hämmas antingen genom

frivilliga öfverenskommelser inom socknarne eller lagstiftarens direkta melankomst.

Handtverkeriernes närvarande skick står också uti ett närmare förhållande till pauperismen. Visserligen kommer den nya Författningen om Gesällvandringen, i fall den med noggrannhet handhafves, att bidraga till en nyttig åtskillnad emellan verkliga gesäller och landsstrykare och till den större kontroll öfver gesällernes uppförande och vandringar; men, utom det att denna helsosamma verkan af författningen mycket beror på Embetenas och Auktoriteternas method att tillämpa den, ty om, såsom erfarenheten redan visat, missbruket att påskrifva gesällers gamla pass, i stället att utfärda nya och bestämda för hvarje resa, får insteg, landsstrykeriet ofelbarligen återvinna tillväxt, förekommer, att denna författning icke hufvudsakligen vidrör sjelfva handtverkerierne, hvilka i anseende till förändrade förhållanden äro i så stort behof af en ändamålsenlig och djupt ingripande reorganisation, om de icke skola förlära att förblifva en frodig plantskola för landsstrykeriet och pauperismen.

Förhållandet med de ifrån värfvade Regementen, Pionier-Corpsen och Arbets-kompanierna afskedade personer erfordrar likaledes, i frågan om Fattigvården, lagstiftarens allvarliga omsorg. Sådana personer utgöra för det närvarande en alltför stor förstärkning i landsstrykarnes och tiggarnes hop. Allmänna landsvägen är nästan den enda tillflykten för dem, den enda fattigvårdsinrättning, dit de gemenligen hänvisas, i följd af bristande annan utväg och hvarje lokal-auktoritets åhåga att ifrån sitt territorium aflägsna sådana personer, då man icke kan förnärma den dem tillagde alltför stora passfrihet, och icke har någon säker norm för deras behandling, eller kan binda någon kommun att för dem ansvara.

Den klass, som dock i frågan om fattigvård förorsakar nästan ännu större bekymmer än de föregående, utgöres af de för olofligt tillgrepp eller annat vanfregjande brott straffade och derefter försvarslöse manspersoner. Länshäkterna och Korrektions-ibrättningarne förslå icke till deras inrymmande och afstängande från samhället, och då, å ena sidan, deras förbättrande och återförande till samhället borde faciliteras, men samhället, å andra sidan, har grundadt anspråk på att fredas från deras tiggeri och en dels djerfva, till brott benägna lynne, är det för polismyndigheterna svårt, om icke omöjligt, att finna lämpliga utvägar för behandlingen af alla sådana personer. Mycket har man dock att hoppas af länshäkternas förestående utvidgning och konstruerande efter en förbättrad method, hvarigenom

falle till arrestanternes afskiljande ifrån hvarandra och deras tjenliga sysselsättande beredes. Den moraliska smittan lär ofelbart derigenom kunna i betydlig mån hämmas, och af penitentiär-systemets menniskoälskande principer bör samhället med säker förtröstan kunna vänta hjälp och lindring i den tunga börda, som fattigförsörjningen medför.

Emellertid förtjena sjelfva fattigvårdsanstalterne en synnerlig omtanka. Försök till deras förbättrande här i Länet äro gjorda i flere församlingar. Isynnerhet har dock Westerås Stadsförsamling bemödat sig att förbättra sin fattigvård. För sådant ändamål besökte, efter församlingens anmodan, en af dess ledamöter sommaren 1842 flere af de bästa fattigvårdsinrättningar i Riket, och inhämtade om dem speciella och noggranna uppgifter. I följd af dessa vunna upplysningar uppgjordes af församlingens ledamöter en plan till förändrad organisation af fattigvården. Ett fattigvårdshus och en flickskola inrättades i samma gård, der en Lancasterskola för gossar och flickor förut var inrättad. Uti fattigvårdshuset intogos äldre fattighjon till försörjning och till sysselsättning med passande arbete så för karlar som kvinnor, hvilka bespisas vid fattigvårdshusets matinrättning. Lancasterskolan och flickskolan sattes i så måtto i kombination med fattigvårdshuset, som de fattige ibland skolbarnen undfå fri middagsspisning vid fattigvårdshusets matinrättning. Vid fattigvårdshuset bereddes utväg till ständig arbetsförtjenst, äfven för sådana behöfvande personer, som der icke sökt att blifva inrymde. Man antog en föreståndare för fattigvårdshuset, en föreståndare för flickskolan och kvinnoslöjden vid fattigvårdshuset, en kokerska vid matinrättningen och en särskild uppsyningsman, som håller tillsyn deröfver, att tiggeri i staden iake tillåtes. Inrättningen ställdes under speciell ledning och styrelse af en Församlingens och Fattigvårds-Direktionens ledamot: densamme, som förut inhämtat underrättelserna om andra städers fattigvårdsanstalter. Efter vunnen erfarenhet om de modifikation, som planen tarfvade och om inrättningens ändamålsenlighet, har församlingen låtit för detta fattigvårdshus utarbete ett Reglemente, som af Eders Kongl. Majts Befallningshafvande blifvit innevarande är provisoriskt fastställt, i afbidan på den förväntade nya allmänna författningen om fattigvården.

Man kan hoppas, att det efterdöme, som sålunda med lycklig påföljd blifvit gifvet af Westerås, skall följas i Länets öfrige städer; i synnerhet som den principen, att fattigförsörjningen bör sättas i samband dels med fattiga barns uppfostran i tjenliga skolor, dels ock med fattighjonens hållande till ordning och för dem passande sysselsättning, är riktig och borde kunna tillämpas i alla städer.

Hvad landsbygden beträffar, möta, i synnerhet i de mindre socknarne, härvid större svårigheter; men uppenbart är, att fattigstugorne i många socknar på landet icke kunna anses såsom några ändamålsenliga inrättningar, och då fattigvårdsafgifterne i Westerås Stad icke genom den förbättrade inrättningen förökats, torde det icke heller blifva alldeles omöjligt på landet, att der förbättra fattigvårdsanstalterna, under iakttagande af de för Westerås fattigvårdshus antagne grunder, med tjenliga modifikationer i tillämpningen. De fattiges antal har under sista qvinqvennium otvifvelaktigt tilltagit, men någon specifik uppgift om tillökningen är jag nu icke i tillfälle att lemna.

Gästgifveri- och Skjuts-anstalter. Vid Hallsta gästgifveri har skjuts-entreprenaden, i brist af entreprenörer, måst upphöra och skjutsen är der reglerad på gamla sättet, med åtskillige — såsom det vill synas — ändamålsenliga modifikationer. Gästgifveriernes antal har sedan min sista Femårs-Berättelse icke undergått någon förändring.

Socken-Magasinernes antal och fonder hafva icke heller förändrats.

Såsom Polisanstalt torde här af mig böra återopas de förut af mig omförmälde öfverenskommelser om premier för rofdjurs utödande utom skallgång, hvilka visat sig för ändamålet tjenlige.

Utom Strömsholms värdshus, hvarom min till Kammar-Kollegium gjorda hemställan icke blifvit bifallen, finnes nu mera inom Länets alla Fögderier tillsammans 9 *Krogar*, privilegierade till brännvinsförsäljning, jemte gästgifverierne. De särskilda privilegierade krogarnes antal på landet har således förminskats med 4 sedan min sista Femårs-Berättelse.

Jemte den Besparings-inrättning, som blifvit i Köping påbörjad, på sätt i nästföljande §. omförmäles, och hvilken inrättning troligen snart kommer att utbildas till en ordentlig Sparbank, finnas uti detta Län trenne, äfven i min sednaste Berättelse anförde *Sparbanker*, nemligen i Westerås och Sala städer samt vid Skultuna bruk. Deras tillstånd sistlidna år 1843, i jemförelse med förhållandet år 1838, upplyses af följande tabell:

	Insättarnes antal.		Insättningarnes belopp.						Stiftelsefond och Besparingar.					
	1838.	1843.	1838.		1843.		1838.		1843.					
Westerås Stad . .	600	652	4,058	—	—	47,583	16	—	1,395	35	4	2,141	19	3
Sala Stad	—	633	14,156	—	—	16,068	41	—	856	35	—	1,194	9	4
Skultuna Bruk . .	37	38	1,164	12	6	4,493	35	6	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	19,378	12	6	68,145	44	6	2,252	22	4	3,335	28	7

§. 5. Städerne.

Deras antal är oförändradt fyra, nemligen:

1:o. *Westerås*, bergs- och handelsstad vid Svartåns utlopp i Mälaren, med säte för Landshöfding och Biskop, har oförändradt 421 *Tomter*, hvaraf 351 nu äro bebyggde, så att sedan sista Femårs-Berättelsen dessa sistnämndes antal ökats med 1. Stadens *areal* är oförändrad, nemligen 108 tunnland $14\frac{3}{4}$ kappland.

Enligt hvad förut blifvit anmärkt, har Stadens *folkmängd*, som efter sista Femårs-Berättelsen utgjorde 3,438 personer, nu, enligt 1843 års skattskrifning, minskats med 10 personer, hvilken obetydliga skiljaktighet synes bero af tillfälliga omständigheter, men dock icke vittnar om något framskridande.

I anseende till de i min sista Femårs-Berättelse omnämnde orsaker, har fråga blifvit väckt om en annan fördelning af den å tomterne nu indelade utmarken, af hvilken, såsom flerstädes otillgänglig och steril, många tomtegarare draga föga eller ingen nytta.

Staden grundar sitt egentliga bestånd på *Handeln*, hvilken likväl de sednare åren aftagit. Bergslagen och Dalarne, de vanliga afsättningsorterne, hafva icke de sednare åren haft samma behof af spannmåt, som fordom. Årsväxterne i Stora Kopparbergs Län hafva varit förmånliga, men deremot slagit felt uti den egentligen sädesproducerande delen af detta Län. Den för handen varande förlägenheten hos Bergsbruksidkare har också i betydlig mån minskat afsättningsens liflighet. Betydliga quantiteter af brukseffekter utskettas från staden, hvaremot i retour hemtas viktualier samt speceri- och kramvaror.

Handtverkerierne i staden fortsära att befinna sig uti ett mindre blomstrande tillstånd. Dock finnas många exempel, att sådana handtverkare, som lefva ordentligt och sparsamt samt med flit och insigt utöfva sina yrken, vinna skäligen utkomst och äfven förkofran. För tillverkningarnes godhet företrädesvis utmärka sig icke någon viss klass af slöjdidkare.

På *arbetsbiträden* till de inom staden förefallande göromål och till stadens jordbruk är god tillgång, så väl af stadens egna talrika arbetsklass, som utvandrande Dalkarlar och Wernmlänningar. Priset på ett karldagsverke sommartiden är 32 sk. Banko.

Tillförseln af hvarjehanda landtmannaprodukter är ganska ymnig, särdeles af spannmål, enär det icke saknas exempel, att på så kallad torgdag öfver 1000 tunnor spannmål af åtskilliga slag blifvit till salu utbjudne och föruttrade.

Stadens *jord*, hvilken under tidernas lopp för det mesta kommit i enskild ego, odlas med omsorg och gifver god afkastning, hvartill den rika tillgången på gödningsämnen synnerligen bidrager. Några jordbrukare hafva börjat införa cirkulationsbruk på sina egor, men vanligtvis besädes åkerjorden två år å rad samt hvilas och gödslas det tredje. De vanliga utsädeslagen äro råg, korn och blandsäd; hvete, ärter och vicker endast i ringare mån.

Det i föregående Berättelse omnämnda *Ångbogsserings-Bolaget* till fragtfarts befrämjande, medelst bogsering af lastpråmar, har nu mera upphört, och härvarande redare hafva återgått till det urgamla bruket att begagna seglande fartyg. Orsaken härtill läres hafva varit, att utgifterne för det förra transporteringsättet blifvit nog dryga emot inkomsterna; hvadan det vill synas, som rörelsen och varuomsättningen ännu icke här uppnått den grad af liflighet, att ångfartyg till varors fragtande med fördel kunna uteslutande begagnas. Deremot är kommunikationen med hufvudstaden för passagerare och lättare gods genom flera täflande ångfartyg underlättad och billig.

Stadens jemte öfrige vid Mälaren belägne uppstäders af ålder åtnjuta privilegium, att uteslutande transportera brukseffekter på Mälaren, hvilket ansågs ingripande uti bruksidkares rättigheter och på anförde klagomål undanröjdes, samt ifrån år 1842 upphört, torde nu mera befinnas hafva varit icke alltför obilligt, enär denna rättighet var förknippad med skyldigheten att besörja fragten efter bestämd taxa och äfven ålade redarierna ansvar och förbindelser, hvilka i och med privilegiet upphönt. Någon anledning är icke här i staden för handen, att de väsendtliga varuartiklarne

komma att transporteras för billigare pris än förut, och det desto mindre, som rederiernes vinst af deras kapital och besvär de sednare åren varit otillräcklig och icke svarande emot omkostnaderne.

De härstädes inrättade *Bildningsanstalter*, nemligen Gymnasium samt högre Lärdoms- och Apologist-skolorne, fortfara i sin verksamhet. Till de mindre bemedlades uppfostran är, utom den i föregående Berättelse omnämnde Lancaster-skola, äfven en Flick-skola nyligen inrättad, som bekostas af frivilliga sammanskott; äfvensom en Söndags-skola är öppnad för handtverkslärlingar. Folk-skollärare-seminarium har likaledes trädt i verksamhet och de första eleverne derifrån utgått, efter aflagde prof på erforderlig skicklighet.

Sjukvården besörjes af tre praktiserande Läkare, och Länets gemensamma Lazarett och Kurhus äro här belägne. ågon farsot har icke under de ifrågavarande åren härjat, utan helsotillståndet i allmänhet varit godt.

Fattigvården har nu mera blifvit ordnad i likhet med hvad skett på flere andra ställen, såsom Jönköping &c., och en Arbets-inrättning organiserad, hvilken visat sig ega det mest välgörande inflytande på de fattiges belägenhet, genom ändamålsenlig sysselsättning och bespisning. Tjenlig lokal härtill, äfvensom till de omförmälde Skolorne har blifvit beredd uti den ifrån Kongl. Serafimer-Ordens-gillet för några år sedan af staden inköpta f. d. Hospitalsgården. Afgifterne för de fattiges underhåll äro ganska dryga, men fattigförsörjningen underlättas i någon mån af de i förra Berättelsen omnämnde Schenströmska, Carlsköldska, Hülphers'ska och Langenbergiska stiftelserne.

Skjutsningsbesväret är öfverlemnadt åt särskild entreprenör och icke särdeles betungande för staden.

Polisuppsigten i staden utöfvas af Magistraten och en särskildt förordnan Polis-Rådman, jemte Stads-Fiskalen, till hvilkens biträde Stadsbetjeningen och ibland stadens invånare utsedde Ordningmän kunna påräknas. Till förekommande och upptäckt af eldsvådor är en Brand-corps och ständige tornvaktare antagne, öfver hvilka, äfvensom stadens tjenstbara invånare, vid förefallande olyckstillfällen en särskild Brandchef för befålet och jemte Brand-Direktionen har inseende öfver eldsläcknings-anstalterne samt biträdes af en särskildt organiserad frivillig Bergnings-corps.

För öfrigt upplyses tillståndet af härvarande Fabriker, Handtverkerier, Sjöfarts- och Handelsrörelse af de årligen till Kommers-Kollegium ingående tabellariska uppgifter.

De till afloning af stadens Embetsmän samt publika byggnaders underhåll anslagna donerade medel, bestående af Våg-, Hamn-, Bro- och Mätare-penningar, hafva under sista åren i medeltal uppgått till 5,467 R:dr 43 sk. Banko; men ett vida högre belopp uttaxeras årligen af stadens invånare genom Drätselkammaren till fyllande af öfriga kommunala behof, jemte fattigförsörjningen.

2:o. *Sala*, bergs- och handelsstad, $3\frac{1}{2}$ mil nordost från Westerås belägen, invid Sala Silfvergrufva, af hvilken stades bestånd mycket beror.

Om stadens belägenhet och förhållande till Sala Bergslag åberopas för öfrigt mine förut afgifne Femårs-Berättelser.

I afseende på stadens egentliga *näringsfång* förekommer, att, i följd af den donation och de privilegier, staden af Konung Gustaf II Adolf den 15 April 1624 undfått och hvarigenom en större jordrymd, för Sala Silfververks drift, blifvit åt Bergsmännen upplåten; stadens primitiva näringsfång är *Bergsbruk* och i andra rummet *Jordbruk*.

Angående tillverkningen vid Sala Silfververk åberopas hvad derom under artikeln Bergs- och Bruksrörelse i 3 §. af denna Berättelse förekommer.

Den räntenedsättnings-fond, som enligt fastställd författning bildas och besparas af Silfververket, för att till Sala Bergslag inköpa fastigheter och gora Silfververket oberoende af de kronoräntor, som nu under ett slags arrende uppbäras, har ökat sig på följande sätt:

1839	vid årets slut	15,346	R:dr	9	sk.	3	r:st.
1840	dito	17,799	„	28	„	5	„
1841	dito	20,195	„	24	„	1	„
1842	dito	22,925	„	15	„	—	„
1843	dito	25,712	„	1	„	11	„

Jordbruket är i allmänhet upplåtet åt arrendatorer och hälftenbrukare, i följd hvaraf några framsteg derutinnan icke äro synnerligen märkbara. Emedlertid är jorden af en bördig och gifvande beskaffenhet, så att något missförhållande till angränsande bvars afkomst af deras jord i proportion icke eger rum, utan snarare inträffar ofta, att grödan å stadens jord är vackrare.

Enligt sammändrag af Mantalslängderne utgjorde *folkmängden* så väl i staden, som vid grufvan och hyttan:

För år 1838.		Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
Mantalsskrifne eller betalande personer					833	1,096	1,929
För ålder, fattigdom etc. befriade	52	148	200				
Underårige	412	422	834	464	570	1,034	
Summa				1,297	1,666	2,963	

För år 1843.		Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
Män af alla stånd	564						
Mågar, Söner och Drängar . .	219						
Ynglingar emellan 17 och 18 år	20						
Hustrur, Enkor och ogifta Qvinnor, som äro sina egna . .	—	639					
Sonhustrur, Döttrar och Pigor	—	415					
Qvinnor emellan 17 och 18 år	—	19			803	1,073	1,876
Från afgift befriade:							
För ålderdom och andra orsaker	57	183	240				
Underårige	488	456	944	545	639	1,184	
Summa				1,348	1,712	3,060	

hvaraf följer, att folkmängden blifvit sedan år 1838 ökad med endast 97 personer.

Handeln i minut, så väl som i kommission, är ej af särdeles betydhet, helst den synes vara fördelad på för många händer. De Handlandes antal utgör 20, och för närvarande finnas 13 öppna salubodar.

Handtverkerier och *Fabriker* äro nästan på enahanda ståndpunkt, som vid sist afgifna Berättelse. Dock förspörjes allmän klagan öfver penningbrist

brist och i följd deraf bristande arbetsförtjenst. En *Kortfabrik* anlades här 1842, men är för närvarande nedlagd. *Ättikfabriken* och *Hagel-tillverkningen* fortfara, och äro båda dessa fabrikers tillverkningar af godkänd beskaffenhet.

Till staden ankommande allmoge inför väl, äfven jemellan marknaderna, spannmål till försäljning å stadens torg, men denna trafik är af mindre betydelse, helst några Spannmålshandlande med större förlag icke äro här etablerade och stadens egen jord producerar en betydlig kvantitet spannmål. Sala Bergslag torde i och för dess arbetare vara den största spannmåls-konsumenten, men inköper sitt behof dels från Upsala Akademi, dels från Embets- och Tjensteinän af deras lönings-säd. Af andra produkter är *tillförsehn* ej heller stor, och ofta yppas brist på plank, bräder, tjära, o. m. d.

Några större *odlingsföretag* hafva under detta qvinqvennum icke förspotts, ehuru tillfällen dertill icke saknas. Orsaken dertill synes vara, att skogsdelen ännu icke nått ett ändligt slut, så att vederbörande lottägare äro ovisse, huruvida de få behålla dem tillskiftade lotter, å hvilka utan tvifvel flere odlingslägenheter finnas. Emellertid har odlingen af klöfver å trädesjorden blifvit af många jordegare med framgång försökt.

Den här förut varande *Skolan* har blifvit reorganiserad och utvidgad till en *högre Apologistskola* med Rektor och 2 Apologister till lärare. Denna Skola synes, åtminstone under nuvarande Rektors nitiska vård, vara ändamålsenlig och besökes af stadens och kringliggande orts ungdom. Den år 1839 inrättade *Lancasterskolan* fortgår äfven i samma goda riktning, hvarmed den började sin bana. Ett *nytt Skolhus* af träd är af Sala Bergslag uppbyggd åt Lancasterskolan och i samma lokal äfven ett rum ställt till Apologistskolans disposition. Ett försök med så kallad *Småbarnsskola* har upphört.

I likhet med hvad sista Berättelsen omförmåler äro två *Läkare* här stationerade. En *Djurläkare* och två *Barnmorskor*, med löner försedde, äro ock i staden boende.

Fattigförsörjningen handhafves nu, såsom förut, af Pastor och Kyrkorådet, med biträde af dertill utsedde Fattigvårdar. Under nuvarande Pastors tjenstetid har åtskilligt blifvit försökt, för att afskaffa tiggeriet. Dessa försök hafva väl i sin mån bidragit till det åsyftade ändamålet, men så hafva ock fattigbidragen blifvit nära fördubblade, hvilket förhållande åter gifvit anledning till önsknings om mera ändamålsenliga åtgärders vidta-

gande, för att det ännu fortfarande tiggeriet måtte kunna upphöra. Bidraget till fattigförsörjningen utgör nu, enligt tabellen, 2,000 R:dr Banko, utom de understöd, som ifrån Sala grufva och andra ad pios usus donerade fonder årligen distribueras, efter särskilda föreskrifter.

Ordinarie räntan af Bergsmansjorden utgöres derigenom, att Bergsmännen äro förpligtade, att i och för Silfververkets drift hålla hästar och folk att forsla maln, utgöra höleverering och ökedagsverken.

Den vidfogade tabellen utvisar *diverse onera* och *andra allmänna besvär*.

Stadens *Intrader* bestå af arrenden för 3:ne qvarnar, Norr-Kif ta hemmansränta, marknadsstånds- och platspenningar, arrende af Nora Allmännings ängar, Sundsbacka fiske, Kyllinge stamp, Stadsträdgården, gerningsören m. m. Dessa medel användas till stadens allmänna utgifter, anordnas af Magistraten samt förvaltas och redovisas af den år 1825 den 1 April af Bergsrätten, efter vederbörandes hörande, konstituerade *Sjumanskammar*en. För att fylla alla utgifter uttaxeras det bristande i föreskrifven ordning, och uppgår uttaxeringen till ett belopp af circa 2,500 R:dr B:ko årligen.

Om stadens *Sparbank* är redan förut här taladt.

Under sistförflutne qvinquennium synes *folkets bildning och sedlighet* hvarken hafva till- eller aftagit; men några grofne brott hafva icke inom stadens jurisdiktion förekommit.

3:o. *Arboga*. Sedan sista Berättelsen afgafs har stadens *läge* icke undergått någon förändring, och fortfar jemväl det i afseende på åns uppgrändning i samma Berättelse omförmälda förhållande.

Vidkommande *åbyggnaderne* härstädes, så äro de, med undantag af Kyrkorne, Rådhuset och 4 andra stenhus, allesammans af träd uppförde och underhållas i allmänhet väl. Flera hus hafva under de sista fem åren blifvit nybyggda eller undergått större reparation, hvarigenom stadens yttra utseende än vidare vunnit.

Folkmängdens och Borgerskapets antal. Enligt 1843 års mantalsskrifning utgöras stadens invånare af 513 mantalsskrifne män, 717 qvinnor, 637 minderårige samt 136 ålderstigne och fattige, eller tillsammans 2,003 personer; och således 103 personer mer, än efter sista Femårs-Berättelsen.

Sedligheten inom samhället fortfar. Källare och krogar, hvilka sedan res antal med en fjerdedel blifvit inskränkt, finna årligen allt färre besökande, och erkänner man med tacksamhet de goda verkningarne af den här stiftade Nykterhets- och Måttlighets-förening.

Stadens *näringsfång* äro fortfarande Handel, Handtverkerier, Sjöfart, Faktori-rörelse för Bergslagen och Jordbruk.

I afseende på handelsrörelsen inträffade snart hvad vid sista Berättelsens afgifvande befarades, eller att det öfver behovet ökade antalet af Handlande bragte åtskillige af dem på obestånd. Flere tvungos att afträda sin egendom åt borgenärerne; men sedan antalet af öppna handelsbodars omsider blifvit minskadt ifrån 10 till 6, synas numera de Handlande här kunna påräkna säker utkomst.

Handeln bedrifves hufvudsakligen med enahanda varor, som omförmälas i sista Berättelsen. Spannmålsafsättningen är föga betydlig. Utom de anledningar härtill, sista Femårs-Berättelsen upptager, och hvilka ännu fortfara, torde man kunna åberopa den utvidgning, spannmålsproduktionen inom Bergslagerne under de sednare åren erhållit.

De flesta af Handtverkerierne synas vara i aftagande, hvartill bland hufvudorsakerne idkarne sjelfve angifva, dels den utveckling fabriksrörelsen uti vår tid ernått, dels ock det inträng Stadshandtverkarne uti sina yrken lida af Sockenhandtverkare och andra å landet boende personer, de der, såsom betungade med mindre än hälften af det belopp i allmänna utskylder, Stadshandtverkare måste vidkännas, och derjemte egande fördelen af en mindre lefnadskostnad, kunna göra sina arbeten för bättre priser än handtverkarne i staden, hvilka i följd häraf ofta se sig förbigångne och måste sakna en för sitt uppehälle nödig arbetsförtjenst.

Sjöfarten bestrides fortfarande af det i sista Berättelsen omnämnda Bolag.

Faktori-rörelsen sysselsätter för det närvarande endast 4 personer, deribland blott 2:ne tillhörande stadens Borgerskap.

Beträffande Jordbruket åberopas det ännu fortfarande förhållande, som de trenne nästföregående Berättelserne upptaga.

Allmänna Onera. Sedan Kongl. Maj:t år 1839 fastställt den nya regleringen af Båtsmanshållet öfver hela Riket, har detta onus, hvarmed ditills ingen stad i Riket varit så betungad som Arboga, numera blifvit vida mindre tryckande.

Inqvarteringsskyldigheten samt afgifterne till Brandverket, Fattigförsörjningen och underhållet af Stadskyrkan fortfara deremot att vara de mest betungande bland stadens allmänna onera, dit ock numera måste räknas de betydliga kostnaderne för nya Folkskolans organisation och drifvande.

Binäringar, desamma som uti sista Femårs-Berättelsen omförmälas, äro högst obetydligt anlitade.

Prohibitiva författningar finnas icke härstädes numera, sedan den genom Kongl. privilegierne den 8 Augusti 1709 och 16 December 1719 för Arboga Skute-gille medgifna rättighet, att uteslutande allföra Bergslagens effekter till Stockholm, upphört.

Undervisningsverket. Stadsförsamlingen har under sistlidna året inköpt ett större hus i staden, dit härvarande Lancasterskola redan förlidne höst, uti en rymlig och i alla hänseenden lämplig lokal, blifvit förflyttad. Under nu pågående lästermin ätjuta 124 barn undervisning i Lancaster-skolan och öfver 40 uti den så kallade Stadsskolan.

Fattigförsörjningen bestrides ännu oförändradt, på sätt sednaste Femårs-Berättelser omförmäla. Fattigpersonalen ökas ty värr! årligen, och finner man deribland icke sällan individer, som endast i saknad af tillfälle till arbetsförtjenst måst tillgripa tiggarsafven.

Angående *extra onera*, hvilka uti bifogade tabell äro angifne, åberopas hvad derom uti 1822 och 1827 årens Berättelser är anfördt.

4:o. *Köping. Allmänna omständigheter.* Mantalskrifne invånare härstädes uppgå till ett antal af 907, deribland 381 män och 526 qvinnor, men icke någon tillhörande indelade Arméen; dessutom 22 män och 75 qvinnor, dels öfveråriga och mantalsfria, dels fattige och saknande arbetsförmåga, samt 477 minderåriga, hvaraf 247 af man- och 230 af qvinkönet. Hela *folkmängden*, utgörande 1,481 personer, öfverstiger således den i sista Femårs-Berättelsen upptagne med 61 personer.

De åtal, som under sednaste fem år egt rum emot stadsboerne, hafva icke afsett några egentligen grofva brott och föranleda icke heller nu till särskild anmärkning i afseende på invånarnes *sedlighet*. Att fyllerilasten utöfvas mindre än förr och begynt allmännare mötas af ogillande, hör äfven här till de goda tidstecknen.

Stadens väsendtligaste *näringar* utgöras fortfarande af *Handeln* och *Handtverkerierne*; men i följd af bristande rörelsekapitaler och en allt mer ofverklagad minskning i afsättningen, lemna dessa, äfven der både omtänka och drift, i förening med arbetskicklighet, synas vara rådande, icke något öfverskott eller synnerlig vinst utöfver en tarflig utkomst. Till ett verkligt ekonomiskt oberoende sträfva följaktligen härvarande Handlande och Handtverkare ännu förgäfvos; och ehuru, hvad handeln beträffar, det synes som saknade icke Köpings stad anledningar af sitt läge, att, om ej fullt bereda, åtminstone ganska mycket närma sig den förkofran, hvartill den närbelägna staden Arboga under de tre sednaste decennierna torde kommit, vill sådant likväl icke lyckas. Om orsakerna härtill sammanstäm-

ma de Handlande alla i den mening, att den tillförene lifliga varuomsättningen emellan denna stad och ofvan belagne Bergslager svårligen kan för närvarande återvinnas, dels af nyssnämnde brist på kapitaler, dels ock emedan bruken, i stället för att fordom väsendtligast från stadens Köpmän hemta sina förnödenheter af spannmål samt viktualier och andra varor, numera inköpa dessa direkte från aflägsnare orter och mestadels ifrån Stockholm; hvartill kommer en ökad landthandel, som jemväl ifrån flere städer i Länet blifvit nyligen anmäld till allmän åklagares beifran, samt tillopp de sednare åren af många Handlande under härvarande marknader, hvilka då äro försedde med alla de viktualie- och kryddkramhandelsvaror, hvaråt stadens handel numera uteslutande rigtas, undersälja äfven de lägsta här gängse priser och tillskynda härvarande Köpmän en icke ringa inskränkning i deras rörelse. Dessa omständigheter äro dock icke enda orsaken till den härvarande handelsklassens numera otvifvelaktigt nedsatta ställning, vitsordad jemväl deraf, att under sednaste året tre konkurser inom samma klass inträffat.

Handtverkerierne drifvas för det mesta med omsorg och skicklighet. Fortfarigt utmärker sig deribland Schatullmakare-yrket, hvars flere idkare prestera utmärkt vackra och äfven varaktiga arbeten, utan att likväl numera bland dessa efterfrågan göres på dem af ahlrot, deraf tillförene en mängd afyttrats till England, Frankrike och andra främmande länder.

Sedan Bolaget för Ångbogsering på norra sidan af Mälaren, som utöfvade ett menligt inflytande på denna stads sjöfarts-inkomster, med år 1842 upphört, så bildades den 1 Mars 1843 ett af ortens flesta bruksegare och några af stadens invånare efter aktieleckning sammansatt Rederi-bolag, hvilket enligt antagne regler numera fullgör stadens urgamla befraktningsåtaganden, och hvartill under sistnämnde år kom en ökad liflighet derigenom, att Ångfartyget Freja härifrån öppnade och underhöll en regulier kommunikation med hufvudstaden, ehuru detta första så beskafiade försök syntes lemna föga vinst för fartygets egare. Rederi-bolagets verksamhet deremot har, med undantag af den motgång, som vid årets slut inträffade, genom förlusten af ett större bland dess i godt skick varande 12 fartyg, föranledt full visshet, att samma Bolag, organiseradt på nu varande grunder och således med förutsatt uteslutande befraktningsrätt till de uti Bolaget aktieegande bruksegares effekter, bör kunna uppfylla sina i afseende på jernskeppningen åtagne förbindelser och inbringa skäligen vinst, för att åt sina aktier bibehålla det värde, dessa nu synas ega.

Stadens varf erbjuder tillfälle att få fartygsbyggnader väl och ändamålsenligt utförda; och har derstädes under sistlidna år bland annat byggts

för främmande redare en tvåmastad Skonert om circa 1,500 Sk \mathbb{Z} dräktighet, hvilket fartyg synes vara särdeles väl konstrueradt.

Upprensningen af härvarande å, ifrån hamnen till den $\frac{3}{8}$ mil derifrån belägna Mälaren, har sedan år 1837 fortgått under tillsyn af en särskild, dertill utsedd Direktion, och förmodas nästa år möjligen kunna fulländas.

Stadens sädesbärande jord begagnas i allmänhet ännu, efter gammalt bruk, i 2:ne skiften, egentligen för höstutsäde; men af intressenterne i den till stadens äldre tomter särskildt hörande åkerjord, kallad Løthen, om 126 tunne- och 12 kappland, har beslut år 1843 fattats om inställande af all betning derstädes för åstadkommande af ett, efter hvar och en delegares önskan, å dess egolott afpassadt cirkulationsbruk, hvilket beslut sedermera föranledt requisition af klöfver och andra foderväxtfrön till användande i år derstädes; och torde man kunna hoppas, att detta exempel skall småningom verka till efterföljd inom andra egeområden.

Boskapsskötseln. Förr än, genom ett å stadens till omkring 816 tunnland uppgående åker- och ängsjord allmänna antaget rationelt åkerbruk, foderväxter komma att i större mån odlas, kan boskapsskötseln icke lemna sina idkare någon lönande afkastning. Brist på tillräcklig naturlig äng och betesmark är härtill orsaken. Denna olägenhet har fordom varit till en del afhjelpat genom den betesrättighet, staden då lär haft sig beviljad å Kronolägenheterne Köpingsön och Byslätten samt Köpings Djurgård. Numera beror det på aftal med angränsande jordinnehafvare, att ernå betestillgång för stadsboernes kreatur, och i sådant hänseende är det för dem af ganska stor vigt, att nyssnämnde Kronolägenheter kunna för sådant ändamål från desamma arrendeinnehafvare upplåtas.

Skog. Den åt staden donerade Allmänning om 187 tunnland och 17 kappland, inom Odensvi socken, blef år 1842 indelad till traktuggning i 50 lika stora lotter; och har den härefter år 1843 i samma cirkulation först afverkade lotten lemnat 54 famnar ved. Så väl denna som framtida skogsafverkningar från Allmänningen äro af stadens invånare anslagne till fördelning emellan härvarande Skol- och Fattigvårds-inrättningar, till en tredjedel för den förre och två tredjedelar för den sednare, emot åtagande för Skolan och Fattigvården, att aflöna skogvaktare för Allmänningens vård och tillsyn.

Allmän Undervisningsanstalt. Under år 1842 bragtes till fulländning och invigdes den, enligt Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 7 September 1836, reorganiserade Skoliarättningen härstädes uti det föregående året färdig-

byggda Skolhus af gjutet kalkbruk, indeladt i 2:ne våningar, med rum för lärarne samt 2:ne större lärosalar, nemligen en i öfra våningen för Rektors klass och en i den nedra för Vexel-undervisningen, hvilken sednare begagnas gemensamt af omkring 104 barn af båda könen från Köpings Stads- och Lands-församlingar. Sin slutliga fulländning, enligt uppgjord plan, ernådde denna om stadens berömliga uppoffringar vittnande inrättning genom den år 1843 jemväl började och Rektor åliggande Söndags-undervisningen för handtverkslärningar. Dessutom hafva stadens invånare med välvilja mött ett numera väckt förslag att etablera en särskild Skol-anstalt för flickor, äfven i dem tillhörande handaslöjder, derför jemväl gård är inköpt; men huru snart detta förslag kan realiseras, beror af möjligheten att dertill erhålla Statsbidrag och af Köpings Landsförsamlings deltagande också i denna visserligen ganska behöfliga undervisningsanstalt.

Fattigförsörjningen bestrides genom en dertill, i allmänt sammanträde inför Magistraten, af stadens invånare utsedd Direktion, som jemte Kyrkoherden och Borgmästaren, hvilka deruti äro själskrifna ledamöter, tillser att de fattige erhålla sina understöd afpassade efter behofven, dels i månadliga eller, tillfälliga underhåll i mjöl och penningar, dels äfven genom ordentlig middagsspisning. Allt bettlande i husen är förbjudet. Från stadens invånare uttaxeras fattigvårdsbidragen på grund af deras bevilning efter 2:dra Artikeln i Bevillningsförordningen; hvarförutan dertill användas räntorna af de icke betydliga fonder, som genom enskildes tid efter annan gjorda dispositioner uppkommit.

Fabriker och Näringar. En fabrik för tillverkning af Bomullsstrumpor finnes, hvarest i 2:ne stolar sysselsättas lika många väfvare, tillika med en vid blekningen biträdande qvinsperson. År 1843 uppgick tillverkningsbeloppet till 180 par strumpor och 160 par kalsonger, i tillverkningsvärde ansedde till 340 R:dr B:ko. Fyra mästare uti färgeriprofessionen hafva åstadkommit arbeten till sammanräknadt värde af 1,080 R:dr. — Från ett Engelskt Garfveri med 2:ne arbetare har tillverkningsvärdet uppgifvits till 500 R:dr. — Å en Pistolsmedsverkstad har tillverkats en dubbelbössa och 6 enkla, samt hoplagda inkomsten deraf upptagits till 148 R:dr. — En fabrik för tillverkning af speglar anlades för 2:ne år tillbaba och har lemnat i inkomst 266 R:dr 32 sk. B:ko, hvarjemte en Urmakare härstädes för reparationer af gamla Ur påräknat en årlig inkomst af enahanda belopp.

Binäringar finnas här inga.

Politi. Tillätne krogar äro 6. Ännu hafva icke här, såsom i många andra städer, krogättigheterna kommit att utbjudas på auktion, till bere-

dande af någon för staden högst behöflig inkomst. Sammanträde af nuvarande Krogidkare är dock hållet inför Magistraten i sådant hänseende, och det är till önska, att detta ärende må kunnä, utan förnärmande af någons rätt, beredas till en staden gynnsam utgång.

En af härvarande Kyrkoherden, Herr Prosten O. R. Bellander och Herr Borgmästaren P. E. Bosæus den 1 Maj 1841 öppnad *Besparingsinrättning*, gemensam för denna stad samt Köpings och KungsBarkarö Landsförsamlingar, har lyckats tillvinna sig förtroende äfven hos den arbetande klassen, för hvilken den egentligen stiftats. Lägsta insättningen der är 4 sk. B:ko, och utgjorde de vid sista bokslutet, den 1 Maj 1843, hos Inrättningen besparde medel 1,393 R:dr 6 sk., hvarå insättnarne tillgodonjuta 5 procents årlig ränta, som för hvarje år lägges till kapitalet. Utom de insättningar, som tid efter annan verkställts af Gesäller, Lärlingar och Tjenstehjon, torde böra nämnas, att de flesta ibland stadens sjömän frivilligt vid Skeppar-embetet i April 1843 medgifvit sina Skeppare, att af arbetsförtjensten innehålla samt i Besparingsinrättningen insätta ett belopp af 1 R:dr efter första och 2 R:dr B:ko för hvardera af de öfriga sjöresorna, till användande för vinterbehofven. Inrättningens räkenskaper granskas af dertill, på stiftarnes begäran, å allmänt sammanträde inför Magistraten, äfvensom särskildt i de båda landsförsamlingarna utsedde Revisorer; och emottagas insättningarna, likasom bokföring och liqvider besörjas af stiftarne sjelfve, utan arfvode; varandes det deras afsigt, att denna inrättning må kunna snarligen etableras såsom en ständig kommunal-anstalt under särskild styrelse, äfvensom fråga är å bane, att söka med densamma införlifva en Förmyndarekammare-inrättning för staden, derest Kongl. Majts nådiga bifall dertill utverkas.

En *Nykterhetsförening* bildades den 10 Mars 1842 äfven här i staden. Om föreningens framsteg hitintills icke visat sig så tillfredsställande, som stiftarne vågat hoppas, så torde den åtminstone hafva någon framgång att glädja sig åt, och deribland, kanske ej utan all anledning, minskningen i fylleriet samt att uppmärksamheten på dess fördömlighet blifvit allmännare väckt. Föreningens ledamöter utgjorde vid 1843 års slut 36 personer.

För det mesta genom enskilda, kännbara uppoffringar, efter derom föranstaltad subskription, har staden sedan år 1842 tillegnat sig en förbättrad *gatu-upplysning* under den mörkare årstiden, förmedelst inköp och anbringande af 12 Argandska lyktor. Flera erfordras visserligen, men tillgångarne medge icke ännu deras anskaffande.

Stadens *Brand-anstalter* befinnas i godt skick, genom under flera af de sednare åren från Sjöbergska fabriken i Stockholm besörjda inköp och förbättringar. Byggnads- och Brand-ordningar äro under granskning, i afsigt att framdeles genom underdånig ansökan vinna Kongl. Maj:ts nådiga bifall till åtskilliga deri behöfliga tillägg och ändringar; och har visserligen numera börjat visa sig någon större åbåga hos en del af stadens invånare, att uppsnygga sina gårdar samt att låta genom på allmän bekostnad verkställde trädplanteringar bereda stadens omgifningar ett trefligare utseende; men några nybyggnader ega alltför få råd att bekosta, ehuru deribland 2:ne ändamålsenliga bazarer för marknadshandeln blifvit sistlidna år uppförde.

Några andra *Inkomster* eger icke staden, än de vid Köpings och Strömsholms Vågar utgående vägpenningar samt hamn- och bropenningarne, hvilka alla år 1843 tillsammans utgjorde 3,457 R:dr 43 sk. 10 rst. Banko.

Med djupaste undersätlig vördnad, trohet och nit framhärdar

Stormächtigste, Allernådigste Konung!

Eders Kongl. Maj:ts

underdånigste, tropligtigste
tjenare och undersåte

F. RIDDERSTOLPE.

A. W. AHLBORG.

C. G. WINBERG.

Westerås Slott i Lands-kansliet den 21 Juni 1844.

Summariska Tabeller

öfver

Årsväxterne i Westmanlands Län åren 1839—1843.

Summarisk Tabell öfver Skördarne i

Fögderi.	Allmänt bedömande om Sädesafkastningen.
	<i>År 1839.</i>
Westerås	Fullt medelmåttig
Strömsholms	Medelmåttig
Kungsöhrs	Medelmåttig med undantag af hvetet
Bergslags	Medelmåttig
Sahlbergs	Under medelmåttan, med undantag af Trindsäden
Wäsby	Under medelmåttan
	Enligt dessa från Fögderierne inkomne uppgifter kan årsväxten, sammantagen för
Hela Länet	anses något <i>under</i> medelmåttig
	<i>År 1840.</i>
Westerås	God
Strömsholms	God
Kungsöhrs	Förmånlig
Bergslags	God
Sahlbergs	Medelmåttig i allmänhet, men deröfver af Blandsäd och Hafra
Wäsby	Nära medelmåttig
	Enligt dessa från Fögderierne inkomne uppgifter kan årsväxten, sammantagen för
Hela Länet	anses fördelaktig och öfver medelmåttan
	<i>År 1841.</i>
Westerås	{ Höstsäden: under medelmåttan Vårsäd och Jordfrukter: ymnig och god }

Westmanlands Län nedannämnda år.

Kornets förökning efter utsädet.						Afkastning af Rotfrukter.		Foder-Afkomst.
Hvete.	Råg.	Korn.	Bland-säd.	Hafra.	Ärter.	Potates.	Kålrötter &c.	
4 à 5	5 à 6	5 à 6	8	8	10	8	God	God och ymnig.
6	4	5	5	4	6	6	God	Ymnig.
3 à 4	5 à 6	8 à 9	8	6	8	8	Ymnig	Utmärkt god.
5 à 6	6	5 à 6	6 à 7	6	6 à 7	5 à 6	God	Medelgod.
3 à 4	5	4 à 5	5	5	8	7 à 8	God	God.
2 à 5	3 à 5	2 à 5	3 à 5	3 à 6	4 à 9	3 à 8	{Medel- måttig}	Medelmåttig.
3 à 4	4 à 5	5 à 6	6	5 à 6	7 à 8	6 à 7	God	God.
8 à 9	6 à 7	8	8	7	7	8 à 9	Ymnig	Öfver medelmåttan.
8	6	8	8	6	9	6	God	Medelmåttig.
10 à 12	7 à 8	10	10	9	9	10	Ymnig	Utmärkt god
8 à 9	6 à 6½	8	8 à 9	5 à 6	4	5 à 6	{temligen god}	{Ymnig å hårdvall, medelmåttig å sid- och myrvall.
6 à 7	6	6 à 7	8 à 9	8 à 9	7 à 8	6 à 7	{fördelak- tig}	God.
5 à 8	5 à 6	4 à 6	5 à 7	5 à 7	4 à 7	7 à 9	God	Fördelaktig.
8 à 9	6 à 7	7 à 8	8 à 9	7 à 8	6	7 à 8	God	God.
5 à 6	3, 4 à 5	8 à 9	8 à 9	6 à 7	7 à 8	7 à 8	God	Öfver medelmåttan.

Summarisk Tabell öfver Skördarne i

Fögderi.	Allmänt bedömande om Sädesafkastningen.
Strömsholms	Medelmåttig
Kungsöhrs	Höstsäden nära missväxt. Vårsäden mycket god
Bergslags	Höstsäden under medelmåttan. Vårsäden medelmåttig
Sahlbergs	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="font-size: 3em; margin-right: 10px;">}</div> <div> <p>Höstsäden: Hvetet under medelmåttan</p> <p style="text-align: center;">Rågen: missväxt</p> <p>Vårsäden: medelmåttig</p> </div> </div>
Wäsby	
Hela Länet	Jemlikt dessa från Fögderierne inkomne uppgifter kan årsväxten, sammantagen för anses: Höstsäden under medelmåttan. Vårsäden öfver medelmåttan
<i>År 1842.</i>	
Westerås	Höstsäden medelmåttig. Vårsäden god
Strömsholms	Medelmåttig
Kungsöhrs	Bland de förmånligaste i öfrigt, men Rågen medelmåttig.
Bergslags	Medelmåttig
Sahlbergs	Hvetet rikt. I öfrigt medelmåttig
Wäsby	Nära medelmåttig
Hela Länet	Jemlikt dessa från Fögderierne inkomna uppgifter kan årsväxten, sammantagen för anses Hvetet förmånligt; i öfrigt medelmåttig
<i>År 1843.</i>	
Westerås	Rågen under medelmåttan. Öfrige sädesslagen gifva fullt medelmåttig äring
Strömsholms	Under medelmåttig
Kungsöhrs	Ganska god med undantag af råg, hvarå blifvit allmän missväxt

Westmanlands Län nedannämnda år.

Kornets förökning efter utsädet.						Afkastning af Rotfrukter.		Foder-Afkomst.
Hvete.	Råg.	Korn.	Bland-säd.	Hafra.	Ärter.	Potates.	Kålrötter &c.	
4	4	8	8	8	6	6	{Medel- måttig}	Medelmåttig.
3 à 4	3 à 4	10	10	9	10	9	God	God.
2 à 3	3 à 6	6	7 à 9	6	3	—	{Medel- måttig}	God.
3 à 4	Ej utsädet	6 à 7	6 à 7	6	6 à 7	6 à 7	God	Öfver medelmåttan.
3	2 à 3	4 à 7	6 à 9	6 à 7	7	10 à 12	God	God.
3 à 4	3 à 4	7 à 8	7 à 8	6 à 7	6 à 7	7 à 8	Nära god	Nära god.
8	6	7	7 à 8	6	8	4	God	Ymnig och god.
6	5	6	5	4	5	4	Svag	God.
9 à 10	6	10	10	6 à 7	9	6	{Medel- måttig}	Mycket god.
6	5	6 à 7	6 à 7	6 à 7	5	3	Svag	God.
8 à 10	4 à 5	6 à 7	6 à 7	6 à 7	6 à 7	3 à 4	God	† öfver medelmåttan.
6 à 8	4 à 6	3 à 5	4 à 6	5 à 6	3 à 9	2 à 7	Småväxt	Ymnig.
8 à 9	4 à 6	6 à 7	6 à 7	6	6 à 7	4 à 5	{Medel- måttig}	Mycket god.
7 à 8	2 à 5	6 à 7	5 à 7	6	5 à 6	5 à 6	{Medel- måttig}	Medelmåttig.
6	1	5	6	4	5	4	Ringa	Under medelmåttan.
10 à 12	3	8	7	7	6	6	Svag	Ytterst usel.

Summarisk Tabell öfver Skördarne i

Fögderi.	Allmänt bedömande om Sädesafkastningen.
Bergslags	Medelmåttig
Sahlbergs	Af Hvetet medelmåttig. Råg under medelmåttan, Korn, Blandsäd } och Hafra: god }
Wäsby	Under medelmåttan
Hela Länet	Likmätigt dessa från Fögderierne inkomne uppgifter kan årsväxten, sammantagen för anses fullt medelmåttig med undantag af råg, hvarå på de flesta ställen i Länet blifvit missväxt.

Rätteligen utur Konungens Befallningshafvandes afgifne Årsväxtberättelser

Westmanlands Län nedannämnda år.

Kornets förökning efter utsädet.						Afkastning af Rotfrukter.		Foder-Afkomst.
Hvete.	Råg.	Korn.	Bland-säd.	Hafra.	Ärter.	Potates.	Kälrötter &c.	
5	5	6	6'	5	5.	God	God	Ganska svag.
6 à 7	på gammal missväxt, ny råg 4 à 5	6 à 7	6 à 7	6	6 à 7	4 à 6	{Medel- måttig}	↓ under medelmåttan.
5 à 9	2 à 4	5 à 7	4 à 6	4 à 5	3 à 5	3 à 6	Ringa	{Något under hälften emot förlidet år.
6 à 8	2 à 4	6 à 7	5 à 7	4 à 6	5 à 6	4 à 6	{Under me- delmåttan}	Ganska svag.

afskrifvet, betygar. Westerås Slott i Lands-Kansliet.

Ex officio

A. W. Ahlberg.

